

Ljubica Marjanovič Umek¹, Janja Bogataj², Jana Flego³, Andreja Hočvar¹, Branka Kovaček⁴, Alenka Močnik⁵, Sonja Rutar⁶ in Urška Fekonja¹

Razvoj slovenskih vrtcev: Izzivi in predlagane rešitve

Povzetek: Predšolska vzgoja v slovenskih vrtcih je po drugi svetovni vojni doživela dve večji reformi, in sicer na začetku sedemdesetih in v drugi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja. V obeh primerih je šlo za nekatere nove sistemske in vsebinske rešitve, v katerih so se odlikovali širše družbene spremembe in nova spoznanja različnih znanstvenih disciplin o otroštvu, zgodnjem učenju ter specifičnostih predšolske vzgoje v povezavi z osnovno šolo. Danes so slovenski vrtci v evropskem in širšem prostoru tako na konceptualni kot sistemski in kurikularni ravni prepoznani kot kakovostni vrtci, ki so pomembna začetna stopnja vzgojno-izobraževalnega sistema. Navedeno pa nikakor ne pomeni, da v slovenskih vrtcih ni prostora za razvojne spremembe ter izboljšave – zdi se, da jih je treba iskati predvsem v smeri večje pravičnosti in višje kakovosti za vse malčke oz. otroke.

Ključna naloga predšolske vzgoje v vrtcu je zagotoviti vsem malčkom in otrokom možnosti za celovit razvoj, njihovi starosti primerno učenje, dobro počutje, vključenost in varnost. V prispevku so predstavljene ugotovitve kvalitativne študije, v kateri smo v osmih slovenskih vrtcih, ki so bili izbrani glede na različne kriterije (npr. geografsko lego, velikost, dvojezično okolje, razvojne oddelke), v fokusnih skupinah z vodstvenimi, strokovnimi in svetovalnimi delavci in delavkami ter starši opredelile izzive, s katerimi se spoprijemajo vrtci v današnjem času. Na osnovi analize odgovorov v fokusnih skupinah ter izhajajoč iz sodobnih pojmovanj otroštva, predšolske vzgoje v vrtcih, izsledkov domačih in tujih raziskav ter primerjalnih študij smo oblikovale možne rešitve, ki stremijo k zagotavljanju večje pravičnosti in višje kakovosti za vse malčke in otroke, vključene v vrtec.

Ključne besede: izzivi predšolske vzgoje, kakovost in pravičnost vrtca, kurikulum za vrtce, prehod iz vrtca v šolo, razvoj vrtcev, sistemske rešitve

¹ Filozofska fakulteta UL

² Vrtec Škofja Loka

³ Vrtec Velenje

⁴ Vrtec Ivančna Gorica

⁵ Vrtec Ajdovščina

⁶ Pedagoška fakulteta UP

Uvod

Ključna naloga predšolske vzgoje v vrtcu je zagotoviti vsem malčkom in otrokom možnosti za celovit razvoj na vseh področjih (govornem, miselnem, gibalnem, socialnem, čustvenem), njihovi starosti primerno učenje, dobro počutje, vključenost in čustveno varnost. V ta namen so pri sistemskih in vsebinskih rešitvah potrebni refleksija psiholoških, edukacijskih, antropoloških, socioloških, filozofskih, ekonomskih teorij, vpogled v širši družbeni in tehnološki razvoj družbe ter analiza in interpretacija mednarodnih primerjalnih raziskav in izsledkov domačih in tujih raziskav s področja razvoja in učenja predšolskih otrok, njihovega zdravja ter vključenosti v družbeni prostor. Reforma pa je lahko uspešna, kot poudarja Woodhead (2006), če je odnos med izsledki raziskav in odločitvami politike linearen, kar pomeni, da raziskave podpirajo politiko in obratno.

V opredelitvi konceptualnih izhodišč predšolske vzgoje v vrtcu se zdi posebej pomembno poudariti sociokulturne ter sistemsko ekološke teorije razvoja in učenja otrok (npr. Astington 2000; Bronfenbrenner 1979; Bruner 1996; Karpov 2005), ki dajejo podlago za razumevanje pravičnosti predšolske vzgoje za vse malčke/otroke. V ospredje postavljajo socialne in kulturne kontekste na različnih ravneh (družinski, medvrstniški, vrtčevski, širši družbeni), v katerih se malčki in otroci razvijajo ter učijo; razlagajo individualne razlike v razvoju malčkov/otrok ter z njim povezano poučevanje in učenje, ki poteka po načelu individualizacije, ob razumevanju in upoštevanju območja bližnjega razvoja; opozarjajo na razlikosti med otroki, ki so v veliki meri pogojene z okoljskimi dejavniki, pri tem pa posebej izpostavljajo tudi kompenzatorno vlogo vrtca, zlasti za otroke iz manj spodbudnega ekonomskega, kulturnega in socialnega okolja; gradijo na kontinuiteti v razvoju in učenju malčkov in otrok ob pomembni vlogi bogatega simbolnega okolja ter spodbujanju malčkov/otrok z dejavnostmi, kot so pogovarjanje, pripovedovanje, skupno branje, vključevanje v simbolno igro in spodbujanje otrok pri drugih načinih simbolnega izražanja, npr. likovnega, gibalnega. Večina avtorjev še posebej poudarjajo pomen socialnih odnosov kot okvir za razvoj malčkovega/otrokovega mišljenja, čustvovanja, sporazumevanja (npr. Corsaro 1997; Schaffer 1996). Menijo, da so ključnega pomena medsebojni odnosi s starši, strokovnimi delavci oz. delavkami v vrtcu, sorojenci, vrstniki. Vsi, vendar vsak na nekoliko svoj način, usmerjajo malčkove/otrokove izkušnje, ko jih uvajajo v socialne dejavnosti in gradijo podporni oder njihovim spretnostim sporazumevanja, sodelovanja, dogovarjanja, pogajanja ter tekmovanja skozi skupne dejavnosti, še posebej igro.

Na pomen zgodnjih razvojnih obdobij, zlasti obdobja dojenčka in malčka, in s tem na pomen vključevanja malčkov v vrtec že več kot dve desetletji kažejo tudi spoznanja nevroznanosti. Raziskovalci (npr. Bruer 1999; Doherty 1997; Shonkoff in Phillips 2000) so opredelili občutljiva obdobja v razvoju dojenčka in malčka, in sicer gre za obdobja, ko je živčni sistem tako z vidika strukture kot delovanja najbolj občutljiv za prisotnost oz. odsotnost spodbud iz okolja (družinskega in vrtčevskega), zato se posameznik takrat najhitreje razvija in najbolj učinkovito uči. Izkušnje, ki jih dojenček/malček pridobi na različnih področjih razvoja, so v teh zgodnjih razvojnih obdobjih hitre in intenzivne, dolgoročne ter ireverzibilne. Pa vendarle Bruer (2002, str. 428) meni, » da zgolj opredelitev občutljivih obdobij v razvoju in učenju še ne pove, kako oblikovati delo v vrtcu z najmlajšimi [...], kako izbrati igrače, različne dejavnosti, kako oblikovati politike vrtcev«. Tudi raziskovalci s področja nevroznanosti (npr. Belsky 2003; Schaffer 2000) menijo, da je kakovosten vrtec varovalni dejavnik zgodnjega in kasnejšega razvoja in učenja otrok, še posebej za malčke, ki prihajajo iz manj spodbudnega primarnega okolja.

Vidiki pravičnosti predšolske vzgoje v vrtcu

Z namenom zagotavljanja možnosti za optimalen razvoj vsem malčkom/otrokom in posledično z namenom zmanjševanja razlik med njimi se najbolj pogosto navajata dva kazalnika pravičnosti predšolske vzgoje v vrtcih, in sicer dostopnost vrtcev za vse malčke ter otroke, ki jih starši želijo

vključiti v vrtec, in z njo povezana finančna dostopnost (UNICEF 2018). Upravičenost do vključitve v vrtec mora biti univerzalna za vse malčke/otroke, starši pa se odločajo, ali bodo in če bodo, v kateri vrtčevski program bodo vključili svojega malčka oz. otroka, saj predšolska vzgoja v vrtcu praviloma ni obvezna. Stalna skrb občin, kot ustanoviteljic vrtcev, je, da znotraj javne mreže vrtcev zagotovijo dovolj prostih mest za vpis vseh malčkov/otrok, če starši to želijo.

V Sloveniji je bilo po podatkih Urada RS za statistiko (Statistične informacije. Izobraževanje 2023) v šolskem letu 2022/23 v vrtece vključenih 84,6 % otrok, starih od enega do pet let; 69,5 % malčkov, starih eno in dve leti, in 94,3 % otrok, starih od štiri leta do vstopa v šolo. Primerjalni podatki z drugimi evropskimi državami (Key data on early childhood education and care in Europe 2019) (veljajo za leto 2017) kažejo, da je delež v vrtece vključenih malčkov (starost od 1 do 3 let) pri nas že desetletja velik in presega tudi povprečje držav članic EU. Hkrati pa kljub naraščanju v zadnjih desetih letih delež vključenih otrok, starih štiri leta in več, ne dosega povprečja držav članic EU. V Sloveniji tudi v letu 2022/23 še ni dosežen cilj, ki ga je leta 2010 opredelila Komisija Sveta Evrope, in sicer da naj bi bilo do leta 2020 v vrtec vključenih 95 % otrok, starih od štiri leta do vstopa v šolo (EUR-Lex 2011).

Enako pomemben kazalnik pravičnosti predšolske vzgoje kot delež v vrtec vključenih malčkov in otrok je struktura vseh vključenih malčkov oz. otrok. Mednarodne primerjave so najbolj pogosto narejene glede na izobrazbeno strukturo mam vključenih malčkov/otrok, pri čemer različne raziskave zajemajo različno stare predšolske otroke, tudi različne vrtčevske programe in metodologijo zbiranja podatkov, zato opravljene analize niso vselej neposredno primerljive (OECD 2018; Podlessek idr. 2010; UNICEF 2018; Working for inclusion 2010). Če povzamemo glavne ugotovitve, lahko vidimo, da je v večini držav EU delež vključenih malčkov/otrok mam z nizko izobrazbo manjši kot delež malčkov/otrok mam z visoko izobrazbo; podatki tudi kažejo, da so razlike glede na izobrazbo staršev oz. družinsko okolje večje pri vključenih malčkih kot otrocih, starih tri leta in več, da pa razlike niso nujno povezane z deleži v vrtec vključenih malčkov/otrok. Upoštevajoč empirične podatke v navedenih študijah, lahko ugotovimo, da se v Sloveniji razlike med deležem vključenih malčkov/otrok glede na izobrazbo mam v letih od 2010 (Working for inclusion 2010; podatki so za leto 2005) do 2018 (OECD 2018; podatki so za leto 2016) manjšajo, še vedno pa obstajajo. Podatki tudi kažejo, da so v posameznih državah članicah EU (npr. Danska, Švedska, Norveška, Finska, Belgija, Islandija) razlike med deleži vključenih malčkov/otrok mam z visoko oz. nizko izobrazbo že deset ali več let manjše kot v Sloveniji, v nekaterih državah razlike niso pomembne ali celo kažejo obraten trend, torej nekoliko večji delež vključenih malčkov/otrok mam z nizko kot z visoko izobrazbo. Zanimiv je tudi podatek (OECD 2018), da je v Sloveniji, podobno kot v Turčiji, ZDA, na Slovaškem, delež otrok mam z visoko izobrazbo, ki so bili vključeni v vrtec dve leti ali več pred vstopom v šolo, kar za 18 % večji kot delež otrok, ki imajo mame z nizko izobrazbo. V zadnjih desetih letih se v Sloveniji delež v vrtec vključenih otrok, ki prihajajo iz socialno ogroženih družin, povečuje – gre za otroke, katerih starši prejemajo socialno denarno pomoč (Čelebič 2012). Ti otroci imajo, enako kot otroci s posebnimi potrebami, prednost pri sprejemu v vrtec.

V slovenskih vrtcih zaznavamo trend naraščanja v vrtec vključenih malčkov/otrok tujih državljanov že vse od leta 2012/13. Statistični podatki kažejo na izrazito povečanje deleža v vrtec vključenih otrok tujcev v zadnjih letih. Tako je npr. delež otrok tujcev v letu 2015/16 znašal 4,5 %, v letu 2020/21 6,5 %, v letu 2022/23 pa že 7,9 % (Podatkovna baza SiStat 2023). Gre za malčke in otroke vseh starosti, vendar je največ otrok, starih od pet do šest let. V Sloveniji je bila leta 2007 sprejeta *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov*, ki naj bi otrokom tujcev omogočile in olajšale integracijo. Leta 2012 so bile na Zavodu RS za šolstvo izdelane *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtece in šole* (2012), ki priporočajo, da starši vpišejo otroka v vrtec vsaj dve leti pred začetkom osnovne šole, da jih vključijo v organizirano obliko učenja slovenščine v okolju ter da se ustrezno prilagodi delo v vrtcu. Zakonski ter normativni dokumenti in *Kurikulum za vrtece* (1999) pa niso bili ustrezno dopolnjeni oz. spremenjeni.

Čeravno v javnosti statistični podatki o deležu predšolskih otrok Romov, vključenih v vrtec, niso dostopni, je po podatkih posameznih občin, v katerih živi večina romske populacije, ta zelo majhen. Organizacijske rešitve za vključevanje malčkov/otrok Romov v vrtec so v različnih regijah različne. V prekmurski regiji so romski otroci integrirani v vrtec - gre za enoto javnega vrtca, ki vključuje poleg otrok Romov tudi otroke drugih kultur, v oddelku je zaposlena tudi romska pomočnica, ki je financirana s strani države. V dolenski regiji tovrstnih sistemskih rešitev ni. Kot poskus je bil izpeljan »vrtec v romskem naselju«, v katerega je vključenih le nekaj različno starih predšolskih otrok. Prostor v romskem naselju je bil načrtovan širše, tudi kot prostor srečevanja, kot center kulture. Da bi vse navedeno začelo delovati in da bi živelo, bi bilo potrebno več napora in vlaganja v prostor in njegovo opremo, doizobraževanje vzgojiteljic, ozaveščanje staršev in stalno sodelovanje z njimi – torej potrebne bi bile sistemske rešitve (Novak 2006). Sicer tudi v tej regiji posamezni otroci, praviloma občasno ter krajši čas, obiskujejo bližnji javni vrtec.

Iz podatkov SURS (Statistične informacije. Izobraževanje 2018) je razvidno, da se delež malčkov/otrok s posebnimi potrebami, ki so vključeni v slovenske vrtce, povečuje že vse od leta 2006. Leta 2006 je bilo v vrtce vključenih 1,3 % malčkov/otrok s posebnimi potrebami, leta 2017 pa se je delež podvojil in je znašal 2,16 %. Zanimivo je tudi, da se spreminja razmerje med deleži malčkov/otrok, vključenih v redne oz. razvojne oddelke. V letu 2006 je bilo v redne oddelke vključenih 68 % vseh malčkov/otrok s posebnimi potrebami, leta 2017 pa 92 %. Največji delež vključenih otrok s posebnimi potrebami je starih od pet do šest let. Z uveljavitvijo *Zakona o celostni in zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami* (2019) sta se spremenila postopek vključevanja malčkov/otrok s posebnimi potrebami v vrtec (gre za zapisnik multidisciplinarnega tima oz. individualni načrt pomoči družini) in tudi opredelitev otrok s posebnimi potrebami, med katerimi so lahko tudi malčki/otroci z rizičnim razvojem (npr. nedonošenčki, malčki/otroci iz socialno-ekonomsko nesposobnega okolja). Zaradi navedenega podatki o deležih malčkov/otrok s posebnimi potrebami, vključenih v vrtec, niso več neposredno primerljivi s starejšimi podatki. Glede na širšo opredelitev otrok s posebnimi potrebami in upoštevajoč poročila iz posameznih vrtcev, lahko ugotovimo, da delež malčkov/otrok, ki bi morali biti deležni zgodnje obravnave, po uveljavitvi zakona, narašča.

Zadnjih deset let je v evropskem in širšem prostoru moč zaslediti še eno rešitev, ki naj bi prispevala k večji pravičnosti predšolske vzgoje, in sicer obvezen in za starše brezplačen vrtec (OECD 2022; Key data on early childhood education and care in Europe 2019). Po mnenju predlagateljev naj bi na ta način zvišali deleže v vrtec vključenih otrok oz. naj bi bili v vrtec vključeni vsi otroci eno ali dve leti pred šolo in bili deležni sistematičnega spodbujanja razvoja in učenja. V ozadju naj bi bila tudi spoznanja o hitrem razvoju in možnostih vplivanja na razvoj in učenje v zgodnjih obdobjih.

V več državah EU so uvedli obvezno predšolsko vzgojo v vrtcu oz. navzdol podaljšano osnovno šolo, in sicer v večini za eno leto (npr. Islandija, Estonija, Finska, Litva, Norveška, Švedska, Češka, Nizozemska, Hrvaška), v nekaterih državah pa za dve leti ali izjemoma v državah, v katerih imajo organizacijsko deljeno predšolsko vzgojo (varstvo in edukacija), od tretjega leta malčkove starosti dalje (Francija, Madžarska, Danska, Belgija, Slovaška, Grčija) (Key data on early childhood education and care in Europe 2019). Obvezno predšolsko vzgojo izvajajo praviloma v prostorih vrtca, posamezne države (npr. Švedska) pa v prostorih osnovne šole. Po podatkih OECD (2022) je v 33 od 38 držav prek 90 % otrok vključenih v organizirano učenje eno leto pred vstopom v šolo, vendar je delež v vrtec vključenih otrok od četrtega leta starosti dalje v teh državah manjši, kot je v Sloveniji. Obvezna predšolska vzgoja je praviloma v vseh državah povezana s t. i. brezplačnim vrtcem za vse starše. Vendar podatki kažejo, da je v večini primerov financirano eno leto pred vstopom v šolo. Med državami članicami EU je samo osem držav, v katerih ni za starše brezplačno niti zadnje leto obiskovanja vrtca, in sicer so to Norveška, Švedska, Hrvaška, Španija, Danska, Estonija, Nemčija, Slovenija (Key data on early childhood education and care in Europe 2019). Podrobnejši pregled držav s t. i. brezplačnim vrtcem pa kaže, da so v navedenih državah starši dejansko oproščeni plačila

za le določeno število ur bivanja otrok v vrtcu tedensko, plačati pa morajo tudi hrano za otroke ali pa jo morajo otroci prinesiti v vrtec/šolo.

V Sloveniji se je do leta 1999, to je do uvedbe devetletke, izvajal eno leto pred vstopom otrok v šolo obvezen program priprave otrok na šolo oziroma t. i. mala šola. Otroci, vključeni v vrtec, so program priprave na šolo obiskovali v vrtcu, za vse ostale otroke pa se je izvajal krajši program priprave na šolo v obsegu do 240 ur letno v popoldanskem času in na različnih lokacijah (npr. krajevna skupnost, kulturni dom, šola). V osemdesetih in devetdesetih letih je bil delež od šest do sedem let starih otrok, vključenih v vrtec, majhen (okoli 50 %), otroci pa so vstopali v šolo s sedmimi leti. Krajši program priprave na šolo (npr. dvakrat tedensko po nekaj ur) je bil za starše vključenih otrok brezplačen. Osnovni cilj programa, ki pa ni bil dosežen, je bil zmanjšati individualne razlike v zrelosti/pripravljenosti otrok za vstop v šolo med otroki, ki so prihajali iz družin z različnim socialno ekonomskim statusom (Toličič 1986). Z uvedbo devetletke in vstopom otrok v šolo s šestimi leti, je bila ukinjen program priprave otrok na šolo; vzporedno je tudi skozi vsa leta oziroma desetletja naraščal delež v vrtec vključenih otrok, starih od štiri leta do vstopa v šolo. Ne glede na to, je bila z novelo *Zakona o vrtcih* (Uradni list RS, št. 100/05) leta 2018 uvedena možnost izvajanja krajšega programa (do 240 ur letno), ki naj bi se izvajal za otroke, stare pet let in več ter naj bi bil za starše vključenih otrok brezplačen. Kot je razvidno iz utemeljitev sprememb zakona, je bil krajši program uveden primarno z namenom povečanja deleža v vrtec vključenih otrok (še vedno ne dosegamo za leto 2000 priporočenih 95 % vključenih otrok, starih štiri leta in več), deloma pa tudi kot krajša oblika priprave na šolo za otroke, ki niso bili vključeni v vrtec. Za izvajanje programa se lahko vrtci prijavijo dvakrat letno, in sicer oktobra ali marca. Določeni so bili tudi normativi za izvajanje programa, in sicer število otrok v oddelku (od osem do 12 otrok; če gre za posebne pogoje, lahko tudi le pet otrok) in izobrazba za strokovne delavke. Zavod RS za šolstvo je za izvajanje programa pripravil priporočila (Priporočila za izvajanje krajših programov 2018), iz katerih je razvidno, da naj bi strokovne delavke zasledovale cilje z vseh področij kurikuluma. Po petih letih izvajanja krajših programov ni javno dostopne celovite analize o deležu in strukturi v program vključenih otrok, ni dostopnih podatkov, v katerih regijah se izvajajo krajši programi, o številu ur izvajanja programa, pridobivanju otrok oz. staršev otrok za vpis v program in tudi ugotovitev morebitne analize o učinku na razvoj in učenje vključenih otrok. Iz novejših statističnih podatkov o vključenosti otrok pa je razvidno, da primarni cilj, to je doseči 95-odstotno vključenost otrok, starih od štiri leta do vstopa v šolo, kljub temu ni bil dosežen; še vedno tudi narašča delež šoloobveznih otrok, katerih starši se odločijo za odloženo šolanje. Podatki kažejo, da je bil leta 2010/11 delež šoloobveznih otrok z odloženim šolanjem 4,5 %, po letu 2000 pa je delež skorajda enak, in sicer je bil leta 2020/21 12,3 %, leta 2021/22 11,6 % ter leta 2022/23 12 % (Statistične informacije. Izobraževanje 2022, 2023). Hkrati so že več kot deset let znani izsledki slovenskih (npr. Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008; Zupančič in Kavčič 2007) in tujih raziskav (npr. PIRLS 2016; PISA 2018), ki kažejo, da ima kakovosten vrtec pozitiven učinek na razvoj in učenje otrok, če ga ti obiskujejo tri leta ali več. Tudi konceptualni razmisleki (npr. Watson 1996) o pripravljenosti otrok za šolo kažejo, da ta ni povezana z neposredno, bodisi enoletno bodisi še krajšo pripravo otrok na šolo, temveč z večletnim sistematičnim spodbujanjem razvoja in učenja malčkov/otrok v vrtcu, upoštevajoč njihovo kronološko starost.

Kakovost predšolske vzgoje ter učinek vrtca na razvoj in učenje malčkov in otrok

Pravičnost in kakovost predšolske vzgoje v vrtcu sta med seboj povezani. Če so na sistemski ravni doseženi ključni kazalniki pravičnosti predšolske vzgoje (vključenost malčkov/otrok, struktura vključenih), malčki/otroci pa so vključeni v nizkokakovosten vrtec, ne moremo pričakovati pozitivnega učinka vrtca na njihov razvoj in učenje. In velja tudi obratno. Kakovosten vrtec, za katerega je sicer široko prepoznano, da ima pozitiven učinek na aktualni in dolgotrajni razvoj in učenje malčkov in otrok, še posebej tistih, ki prihajajo iz manj spodbudnega družinskega okolja, mora biti pravičen in učinkovit (OECD 2017, 2020; UNICEF 2019). Vprašanje pa je, kako opredelimo učinkovitost vrtcev. V zadnjih desetih letih se v nekaterih strokovnih krogih učinkovitost vrtcev

opredeljuje in posledično ocenjuje z vidika donosnosti predšolske vzgoje v vrtcu za razvoj človeškega kapitala oz. trga dela in kot naložba v ljudi v zgodnjih razvojnih obdobjih (npr. Heckman 2012). Tako je bila v mednarodnem prostoru v okviru OECD zasnovana raziskava *International early learning and child-well being study* (IELS, Mednarodna raziskava o zgodnjem učenju in dobrem počutju otrok 2015), ki vključuje mednarodno primerljivo ocenjevanje dosežkov petletnih otrok na naslednjih področjih razvoja: samoregulacija, govor in zgodnja pismenost, porajajoči se številčni in matematični koncepti, zmožnost nadzora, socialne spretnosti. Imenujejo jo tudi »mala PISA«. Raziskava je relativno hitro izzvala kritične ocene o njenem namenu in metodologiji ter neposredni povezanosti z dosežki v raziskavi PISA, ki se izvaja na mladostnikih oz. mladostnicah, starih 15 let – učinkovitost vrtca naj bi bila torej ocenjevana predvsem z dosežki predšolskih otrok (npr. Hočevnar in Šebart Kovač 2018; Moss idr. 2016; Moss in Urban 2017; Urban 2017). Nekateri avtorji (npr. Urban 2017) so v tem kontekstu posebej opozorili, da je pri širšem razumevanju kakovosti predšolske vzgoje v vrtcih nujno upoštevati t. i. splošne kazalnike kakovosti, tako strukturne (npr. število otrok v oddelku, razmerje odrasli in otroci v oddelku, izobrazba strokovnih delavcev, prostor v vrtcu) kot procesne (npr. pristopi za spodbujanje otrok na različnih področjih učenja, klima v vrtčevskem oddelku) (glej več OECD 2001, 2006), ter da mora ocenjevanje kakovosti potekati v povezavi z nacionalnimi kurikularnimi dokumenti in hkrati vključevati glede na specifičnosti kurikulumov oblikovane pristope za samoevalvacijo vrtcev v posamezni državi. Vedno več je tudi empiričnih raziskav o povezanosti med procesnimi in strukturnimi kazalniki kakovosti (npr. Huntsman 2008; Kajonius in Kazeni 2016; Shuey in Karakaš 2018; Marjanovič Umek idr. 2005). Npr. majhno število otrok v oddelku, sočasno delo dveh strokovnih delavk oz. delavcev v oddelku, izobrazba strokovnih delavk oz. delavcev so strukturni kazalniki, ki se povezujejo s procesnimi, kot so pogostost spodbujanja rabe govora otrok, socialnih spretnosti, zagotavljanje pogojev za izražanje domišljije, kar posledično vpliva na rabo govora otrok na razvojno višji ravni, vključenost in participacijo otrok v socialnih skupinah.

Ne gre torej zgolj za različne koncepte kakovosti predšolske vzgoje v vrtcu, temveč tudi za nujno razlikovanje med ocenjevanjem t. i. dodane vrednosti učinka vrtca, pri kateri se ocenjuje npr. na področju govora napredek petletnih otrok v primerjavi z govorom triletnih malčkov (Marjanovič Umek in Fekonja Peklaj 2008), in ocenjevanjem kakovosti z namenom načrtovanja vzgojnega dela v najširšem pomenu besede. Slednja zajema stalno spremljanja malčkov in otrok z namenom zagotavljanja spodbudnega in vključujočega okolja, v katerem se malčki/otroci dobro počutijo, se vključujejo v socialne skupine, se pogovarjajo, pripovedujejo, rešujejo miselne probleme, se gibajo, umetniško izražajo. V ozadju procesne kakovosti so dejavnosti na različnih področjih kurikuluma, kot so igra, rutina, načrtovane dejavnosti; pri njenem ocenjevanju pa so pomembni pogledi različnih ciljnih skupine, npr. strokovnih in vodstvenih delavcev oz. delavk, staršev, otrok, lokalne skupnosti, države (glej več Marjanovič Umek idr. 2002; Marjanovič Umek idr. 2005).

Eden od strukturnih kazalnikov kakovosti je tudi velikost vrtca. Za organizacijo predšolske vzgoje velja načelo decentralizacije, ki omogoča, da so razmeroma majhno vrtci dobro vpeti v lokalno okolje in se posledično fleksibilno in smiselno odzivajo na potrebe in posebnosti otrok ter staršev, v vrtec vključenih otrok ter gradijo svojo lastno identiteto. V skandinavskih državah, v katerih je predšolska vzgoja v vrtcih, v okviru primerjalnih študij, prepoznana kot visoko kakovostna, so vrtci organizirani samostojno (ne pri šoli), njihovo delovanje pa temelji na strokovni avtonomiji vodenja vrtca. Z razvejano mrežo majhnih vrtcev z različno »obarvanimi« programi se poskušajo čim bolj povezati z lokalnim okoljem in zagotoviti stabilno in čustveno varno okolje za otroke, tako na ravni oddelka kot vrtca (Sheridan idr. 2014). V Sloveniji so bili na konceptualni ravni že v drugi polovici devetdesetih let (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju 1995) prepoznani in kasneje tudi normativno določeni ključni kazalniki kakovosti, kot so velikost vrtca, velikost vrtčevskih oddelkov, razmerje med odraslimi in otroki v oddelku in posledično so se nekateri večji vrtci (npr. v Ljubljani Viški vrtci, vrtec Center) razdružili v več manjših vrtcev. Podatki tudi kažejo, da v Sloveniji število vrtcev pri šolah v zadnjih desetih letih raste in v letu 2023 beležimo 108 matičnih javnih vrtcev, 209 osnovnih

šol, ki imajo vsaj eno enoto vrtca in 100 matičnih zasebnih vrtcev (Evidenca zavodov in programov 2023).

Ne glede na številne projekte na področju kakovosti vrtcev, ki so bili v zadnjih 20 letih izpeljani v Sloveniji, koncept ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti vrtcev na nacionalni ravni še vedno ni sistematično vgrajen v sistemske ter zakonske rešitve kot tudi ne v kurikulum. Dodaten problem je, da so bili vrtci pri večini projektov s področja kakovosti vzgojno-izobraževalnega sistema le dodani v splošni (torej šolski) model ocenjevanja kakovosti. Z *Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* (2008) so bili s spremembo enega od členov sicer uzakonjeni obveznost samoevalvacije vrtcev in šol ter priprava in sprejetje poročila o samoevalvaciji, vendar niti zakon niti kurikulum ne opredeljujeta ključnih kazalnikov kakovosti predšolske vzgoje v vrtcih in tudi ne strokovno utemeljenih načinov in pristopov samoevalvacije.

Izzivi, zbrani v fokusnih skupinah in predlagane rešitve¹

Kvalitativna študija je bila izvedena v okviru Partnerstva za kakovosten in pravičen vzgojno-izobraževalni sistem v Republiki Sloveniji. Znotraj partnerstva je Skupina za predšolsko vzgojo pri postavljanju metodologije zbiranja podatkov sodelovala s krovno Usklajevalno skupino, kasneje pri evidentiranju izzivov in problemov pa še posebej intenzivno s Skupino za osnovno šolo, Skupino za pravičnost v vzgoji in izobraževanju ter Skupino za gibanje.

V empirični del raziskave je bilo vključenih 51 strokovnih delavk in delavcev (vzgojiteljev in vzgojiteljic ter pomočnikov in pomočnic vzgojitelja), osem ravnateljic, štiri pomočnice ravnateljic, šest svetovalnih delavk ter 40 staršev otrok iz osmih vrtcev iz različnih slovenskih regij. Vrtci so bili v vzorec izbrani glede na različne kriterije: geografska lega, velikost, samostojen vrtec oz. vrtec pri šoli, vrtec v dvojezičnem okolju, vrtec z razvojnimi oddelki.

Zbiranje podatkov je od novembra 2022 do junija 2023 potekalo v fokusnih skupinah, v katerih je bil vir informacij interakcija in pogovor med udeleženci oz. udeleženkami v skupinah. Fokusne skupine so bile izvedene posebej s strokovnimi delavkami in delavci vrtca, starši ter vodstvenimi in svetovalnimi delavkami.

V fokusne skupine strokovnih delavk in delavcev ter staršev je bilo povabljenih od šest do osem posameznikov oz. posameznice iz vsakega vrtca, pri čemer smo opredelili nekaj dodatnih kriterijev za izbor, npr. vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljic; strokovne delavke iz prvega in drugega starostnega obdobja; strokovne delavke z različnimi nazivi in dolžino delovne dobe; starši, katerih otroci so vključeni v prvo in drugo starostno obdobje; starši, ki imajo otroke v razvojnem oddelku. V vsaki fokusni skupini sta bili prisotni dve raziskovalki, ena v vlogi moderatorke in druga v vlogi zapisovalke in prepisovalke zapisov. Zapisovalka je pogovore posnela in tudi sproti zapisovala bistvene poudarke pogovora.

Udeleženci in udeleženke so bili seznanjeni z namenom raziskave, prav tako je bila zagotovljena anonimnost pogovorov. Fokusne skupine strokovnih delavk in delavcev so se sestale dvakrat, in sicer so bili tema prvega pogovora v posamezni fokusni skupini izzivi in problemi, s katerimi se srečujejo pri svojem vsakdanjem delu v vrtcu na vseh treh ravneh kakovosti – na strukturni, posredni in procesni ravni, ter načini, kako bi jih udeleženi oz. udeleženke reševali. Prvi pogovor v fokusni skupini je trajal 90 minut, moderatorka pa je pri vodenju pogovora v skupini upoštevala vnaprej oblikovana polstruktruirana vprašanja, hkrati pa je pri oblikovanju novih vprašanj

¹ Velik del predlaganih rešitev je predstavljenih že v prispevku istih avtoric z naslovom *Reforma predšolske vzgoje v vrtcu? Da, v smeri večje pravičnosti in višje kakovosti za vse malčke in otroke*, ki je objavljen v reviji *Sodobna pedagogika* (2023), št. 4.

izhajala iz odgovorov in mnenj udeleženk in udeležencev ter jih spodbujala, da svoje odgovore pojasnjujejo in jih za boljše razumevanje ponazorijo s primeri. Drugo srečanje fokusnih skupin, ki je trajalo 60 minut, je bilo namenjeno predstavitvi analize pogovora s prvega srečanja, predstavitvi možnih rešitev opredeljenih izzivov in problemov, ki so jih pripravile raziskovalke, ter ponovni razpravi o predstavljenih rešitvah.

Podobno so bile izvedene tudi fokusne skupine s starši ter z vodstvenimi in svetovalnimi delavkami v posameznem vrtcu, le da so srečanja potekala enkrat. Tema pogovorov so bili prav tako izzivi in problemi, s katerimi se srečujejo pri svojem delu oz. jih zaznajo v času malčkovega/otrokovega obiskovanja vrtca.

Zbrane podatke smo v nadaljevanju kvalitativno analizirale. Dve raziskovalki sta posnetke pogovorov posamezne fokusne skupine in sprotne zapise zapisovalke analizirali tako, da sta v prvem koraku oblikovali vsebinske kategorije prvega reda, ki so vključevale vse izzive in probleme, ki so jih opisali in izpostavili udeleženci in udeleženke (npr. preveliko število otrok v oddelku, premalo prostora v igralnicah, nujnost knjižnice v vrtcu). Vse vsebinske kategorije prvega reda sta nato združevali v novo oblikovane širše vsebinske kategorije drugega reda oziroma področja (glej tabele 1, 2 in 3 v Prilogi).

V naslednjem koraku smo na podlagi ugotovitev iz fokusnih skupin, sodobnih znanstvenih spoznanj o razvoju in učenju malčkov/otrok, pomenu kakovostne predšolske vzgoje za zgodnji razvoj različnih skupin malčkov/otrok ter primerjalnih študij oblikovale predloge rešitev za razvoj vrtcev v smeri večje pravičnosti in kakovosti. Delovni predlogi rešitev so bili predstavljeni strokovnim delavcem in delavkam na drugem srečanju fokusnih skupin. O predlaganih rešitvah je bil po razpravi v vseh skupinah dosežen konsenz.

V nadaljevanju prikazujemo predloge konkretnih rešitev na posameznih področjih in njihove utemeljitve.

Področje: Organizacija predšolske vzgoje

Na področju organizacije predšolske vzgoje smo oblikovale naslednje rešitve.

Vključenost otrok v vrtec

- Iskanje strategij za zvišanje deleža malčkov in otrok, vključenih v celodnevni program vrtca.

Normativi za oblikovanje oddelkov

- Ukinitve fleksibilnega normativa števila malčkov/otrok v oddelku.
- Znižanje normativa, ki določa število otrok v oddelku in sicer v 1. starostnem obdobju (1-2 leti) na največ 10 malčkov; v 2. starostnem obdobju za otroke, stare 3-4 leta na največ 15 otrok in za otroke, stare od 5-6 let na največ 20 otrok.

Sočasna prisotnost strokovnih delavcev in delavk

- Podaljšanje sočasnosti dveh strokovnih delavcev_k, in sicer za 1. starostno obdobje na 8 in v 2. starostnem obdobju na 6 ur. Sočasnost naj se zagotovi tudi s fleksibilno organizacijo dela v vrtcu.

Prostorski normativi in ostali prostori v vrtcu

- Prostorski normativ povišati na 4m² na otroka, pri čemer se prostori izven igralnice ne upoštevajo v prostorskem normativu.
- V vrtcih je potrebno načrtovati ustrezno opremljeno telovadnico (v vsaki enoti) in knjižnico kot ločena prostora.
- Vrtec ima v knjižnici zaposlenega_o in knjižničarja_ko, ki sodeluje z več enotami ali več manjšimi vrtci.

- V vseh enotah vrtca se zagotovi ustrezna in varna zunanja površina za gibanje oz. otroško igrišče.

Krepitev svetovalne službe v vrtcu

- Ohraniti se mora normativ 20 oddelkov na svetovalno delavko oz. svetovalnega delavca in vsebinsko krepiti delo svetovalne službe zlasti na preventivni ravni in na ravni psihosocialne pomoči malčkom/otrokom in njihovim staršem.

Velikost vrtca

- Vrtec vključuje od 10 do 45 oddelkov.

Eden izmed najbolj pomembnih pokazateljev pravičnosti predšolske vzgoje je delež vključenosti malčkov/otrok v vrtec. Čeprav je v Sloveniji delež malčkov in otrok, vključenih v vrtec, razmeroma velik, na nacionalni ravni nimamo vzpostavljenega spremljanja in sprotnega, tudi regijskega, analiziranja podatkov o tem, kateri starši svojih malčkov in otrok ne vključujejo v vrtec. Krajši programi v obsegu do 240 ur za otroke, stare od pet do šest let, ki so bili kot možnost uvedeni leta 2018, niso prepoznani kot zadostna sistemska rešitev za doseganje večje vključenosti malčkov/otrok v vrtec. Krajši program je namenjen le otrokom pred vstopom v šolo, deleži vključenih otrok so v vseh okoljih zelo majhni, prav tako vrtci nimajo mehanizmov, kako vzpostaviti stik s starši otrok, ki ne obiskujejo vrtca, in jih povabiti v vrtec. Menimo, da bi bilo treba oblikovati strategije za dvig vključenosti malčkov in otrok v celodnevni program vrtca, ki bi temeljile na podrobnih analizah razlogov, zaradi katerih starši malčke/otroke ne vključujejo v vrtec. Prav tako bi morala država usmeriti več napora v sistematično ozaveščanje vseh staršev, še posebej pa staršev iz robnih skupin (npr. z nižjim SES, staršev Romov in priseljencev), o pomenu otrokove zgodnje vključenosti v kakovosten javni vrtec (npr. v okviru šole za starše, obiskov pri pediatru). Uvedbo obvezne vključitve otrok v vrtec eno ali dve leti pred vstopom otrok v šolo po vzoru nekaterih drugih držav, ocenjujemo kot strokovno ne dovolj utemeljeno, tako z vidika ciljev kot izvedbe.

Vrtec ima pozitivne in kompenzatorne učinke na učenje in različna področja razvoja otrok le, če je ustrezne kakovosti in ga otroci dnevno obiskujejo več let. Eden izmed ključnih izzivov, ki je bil opredeljen tudi v vseh fokusnih skupinah, se nanaša na neustrezne strukturne kazalnike kakovosti v vrtcu, in sicer na preveliko število otrok v oddelku, premalo sočasnega dela, neustrezne prostorske pogoje ter potrebo po dodatnih prostorih, npr. za gibanje, branje. Tako strokovne delavke oz. delavci kot vodstvene delavke so poudarile pogoste odsotnosti zaposlenih in z njimi povezane težave z nadomeščanjem in zagotavljanjem sočasne navzočnosti strokovnih delavcev_k v oddelku. Eden ključnih kazalnikov kakovosti vrtca je število otrok v oddelku, glede katerega so tako strokovni delavci in delavke kot tudi vodstvene delavke opozorili, da fleksibilni normativ prevladuje v veliki večini vrtčevskih oddelkov ter da je malčkov/otrok v oddelkih preveč za kakovostno delo. Številne raziskave namreč potrjujejo, da so strokovni delavci in delavke v oddelkih z manj malčki/otroki bolj odzivne in tople v interakciji z njimi in jih v večji meri spodbujajo k različnim dejavnostim (npr. de Schipper idr. 2006; *NICHD Early Child Care Research Network* 2000).

Poleg števila otrok v oddelku je pomembno tudi razmerje med številom otrok in odraslih ter s tem povezano zagotavljanje sočasnosti dela strokovnih delavcev oz. delavk, ki ga je po mnenju zaposlenih pogosto ni mogoče zagotoviti (predvsem v jutranjem in popoldanskem času). Ugodno razmerje med številom odraslih in malčkov/otrok v oddelku je namreč povezano z njihovim dobrim počutjem, razvojem in učenjem, saj omogoča več individualizacije pri vzgojnem delu, razvoj varne čustvene navezanosti ter spodbujanje malčkov/otrok v območju bližnjega razvoja (Dalgaard idr. 2022; de Schipper idr. 2006). Otroci v oddelkih, v katerih je razmerje med številom strokovnih delavk in delavcev ugodnejše, izražajo manj anksioznega in agresivnega vedenja, doživljajo nižjo raven stresa, izražajo višjo govorno kompetentnost ter so tudi z večjo verjetnostjo varno navezani (npr. de Schipper idr. 2006; Love idr. 2003).

H kakovostnemu delovanju vrtca pomembno prispeva tudi svetovalna služba. Gre za njeno tako

preventivno delo z otroki, starši otrok, vključenimi v vrtec ter zaposlenimi kot svetovalno delo ter pravočasno ter ustrezno psihosocialno pomoč malčkom/otrokom, ki jo potrebujejo, in ki temelji na spremljanju vedenja in odzivanja otrok v skupini, razvojnopsihološki diagnostiki ter sodelovanju s strokovnimi delavci_kami v vrtcu, starši in drugimi strokovnimi ustanovami, kot so center za socialno delo, zdravstveni dom. Če je v vrtcu zaposlenih več svetovalnih delavcev_k je zaželeno, da gre za različne strokovne profile, ki v teamu prispevajo h kakovostnemu delu. Svetovalni delavec oz. svetovalna delavka lahko, če so za to zagotovljeni ustrezni pogoji (največ 20 vrtčevskih oddelkov na svetovalnega delavca oz. svetovalno delavko) vzpostavi neposredne in pogoste stike s starši, ki dnevno prihajajo s svojimi malčki in otroki v vrtec in skozi pogovore z njimi, delavnice, izobraževanja prispeva h krepitvi vloge starševstva. Eno takih področij je seznanjanje in tudi (posredno) opozarjanje staršev na številne pasti digitalizacije za malčke in otroke. Na primer vrtec lahko ponudi in izvede kratek program, v katerega povabi starše dojenčkov, ki so še na porodniškem dopustu, da skupaj preživijo nekaj ur dnevno z namenom, da bi starši neposredno spoznali, kaj vse dojenček že zmora na gibalnem, govornem, socialnem področju razvoja ter kako pomembna zanj je igra in interakcija z odraslo osebo (mama, oče), ki ni »opremljena« z digitalnimi napravami.

Nadalje so kot velik izziv zaposleni v vrtcu navedli tudi prostorske pogoje, predvsem premalo prostora v igralnici, ki bi vsakemu malčku/otroku dal več možnosti za prosto gibanje in hkrati več možnosti umika. Poudarjeno je bilo tudi pomanjkanje ustreznega prostora in opreme za gibanje, tako v notranjih (telovadnica) kot tudi na zunanjih površinah (igrišče). Gibanje je v predšolskem obdobju zelo pomembna dejavnost, ki omogoča in spodbuja razvoj različnih zmožnosti in spretnosti ter prispeva k dobremu počutju malčkov/otrok. Zagotavljanje ustreznega prostora za gibanje malčkom/otrokom omogoča tudi vključevanje v gibalno (npr. igre z žogo, lovljenje, gibalne igre s pravili), simbolno in tvegano igro, ki so primerne dejavnosti za razvoj in učenje predšolskih otrok (Brussoni idr. 2012; Gray idr. 2015). Zato predlagamo zvišanje prostorskega normativa na 4m² na malčka/otroka, pri čemer se v prostorskem normativu ne upoštevajo prostori izven igralnice; načrtovanje ustrezno opremljene telovadnice v vsaki enoti vrtca, ki bi otrokom omogočala vključevanje v načrtovane ter vodene in spontane gibalne dejavnosti ter oblikovanje varnih in razvojnim značilnostim otrok primernih zunanjih površin. Prav tako predlog rešitev vključuje prisotnost knjižnice in knjižničarja_ke v vrtcu, ki bi bil_a ustrezno usposobljen_a za delo s predšolskimi otroki ter bi strokovnim delavcem in delavkam svetoval_a pri izbiri kakovostnih in za starost malčkov/otrok ustreznih knjig, slikanic in revij ter jih usmerjal_a v procesu skupnega branja z otroki ter pri drugih dejavnostih, povezanih s knjigo. Skupno branje kakovostnih knjig in slikanic za malčke/otroke, je v predšolskem obdobju namreč ena najpomembnejših dejavnosti, ki ima pozitivne kratkoročne in dolgoročne učinke na različna področja posameznikovega razvoja, predvsem govora, zgodnje pismenosti, domišljije, socialnega razumevanja (npr. Vander Woude in Barton 2003; Wray in Medwell 2002).

Z vidika pravičnosti in enakih možnosti za vse malčke/otroke, ne glede na to, v kateri občini so vključeni v vrtec, bi morala biti velikost matičnega vrtca zapisana v področnem zakonu, saj se, kot kažejo podatki, na eni strani povečuje število vrtecev pri šolah na drugi strani pa se pojavlja v posameznih občinah namera oz. težnja po združevanju samostojnih vrtecev v velike centre. Združevanje vrtecev je v nasprotju z njihovo strokovno avtonomijo, zgodovinsko posebnostjo, specifičnostjo, ki je v veliki meri povezana z močno vpetostjo v lokalno okolje. Predšolski otroci postopoma razvijajo pripadnost svojemu vrtcu, če se v njem počutijo čustveno varne, vključene, kar pomeni, da morajo razumeti delovanje svojega vrtca, aktivno morajo prispevati k življenju v vrtcu – pogoj za navedeno pa je razmeroma majhen vrtec. Specifika vrtecev se izgublja tudi v vrtcih pri šolah, kjer sta ravnatelj oz. ravnateljica in svetovalna služba »šolska« in zato manj vpeta v dnevno delovanje vrtca in njegovo mesto v lokalnem prostoru, med starši in malčki/otroki.

Področje: Otroci s posebnimi potrebami v vrtcu

Na področju vključevanja otrok s posebnimi potrebami (PP) v vrtec smo opredelile naslednje rešitve.

- Omejitev najvišjega števila malčkov/otrok s posebnimi potrebami v oddelku vrtca na 10 % vseh malčkov/otrok.
- Znižanje normativa, ki določa število malčkov/otrok v oddelku, za najmanj 2 otroka, če je vanj vključen otrok s PP.
- Spremljevalci otrok s PP morajo imeti ustrezno izobrazbo ter pridobljena znanja za delo s predšolskimi otroki.
- Za vzgojitelje_ice za zgodnjo obravnavo malčkov/otrok s posebnimi potrebami se število ur neposrednega dela z otroki zniža s 30 ur na 25 ur.
- Pri zgodnji obravnavi malčkov/otrok je potrebno zagotoviti, da se jim, glede na njihove posebne potrebe, dodeli ustrezno usposobljene strokovnjake_inje oz. vzgojitelje_ice za zgodnjo obravnavo.
- Potrebna je skrb za stalno strokovno izobraževanje strokovnih delavcev in delavk v oddelku ter spremljevalcev na področju dela z malčki/otroki s PP. Več vsebin o delu z otroki s PP je potrebno vključiti tudi v redno izobraževanje vzgojiteljev_ic i pomočnikov_ic vzgojitelja_ice.

Naraščanje deleža malčkov/otrok s PP, vključenih v vrtec (predvsem v redne oddelke) po eni strani kaže na večjo pravičnost predšolske vzgoje, po drugi strani pa prinaša velik izziv zaposlenim v vrtcih ter zahteva nekatere nove sistemske rešitve na tem področju. Strokovni delavci in delavke ter ravnateljice so na področju dela z otroki s posebnimi potrebami (otroci s PP) posebej izpostavile, da imajo vzgojitelji_ice in pomočniki_ice vzgojiteljev_ic premalo strokovnega znanja za kakovostno delo s posameznimi malčki/otroki, ki so si navadno med seboj zelo različni; da gre za preveliko število otrok s PP v oddelku; neustrezno izobrazbo spremljevalcev otrok s PP; ravnateljice pa so posebej izpostavile težave pri iskanju in zaposlovanju vzgojiteljev_ic za zgodnjo obravnavo, saj se ne prijavijo na prosta delovna mesta.

Ker število vrtčevskih oddelkov, v katere so vključeni malčki/otroci s PP narašča, je z vidika kakovosti dela ključnega pomena, da imajo strokovni_e delavci_ke ustrezna znanja o razvoju in učenju malčkov/otrok s PP ter o delo z njimi. Menimo, da je treba več tovrstnih vsebin vključiti že v njihovo redno izobraževanje ter skrbeti za stalno strokovno izpopolnjevanje na tem področju. Prav tako bi morali biti ustrezno izobraženi in dodatno usposobljeni tudi spremljevalci_ke malčkov/otrok s PP, ki redno prihajajo v stik tudi z ostalimi malčki/otroki v oddelku. Nujno bi bilo poznavanje kurikuluma ter načinov dela s predšolskimi otroki. Tako usposobljeni spremljevalci_ke bi lahko ob odsotnosti otroka s PP delovali tudi kot tretja oseba v oddelku.

Po uveljavitvi *Zakona o celostni in zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami* je bil določen normativ za delo vzgojitelja_ice za zgodnjo obravnavo, in sicer 30 ur neposrednega dela z malčki/otroki s PP (enako kot za vzgojitelje_ice). Po mnenju ravnateljic bi morali normativ znižati na 25 ur neposrednega dela z malčki/otroki s PP (gre za široko in zelo raznoliko skupino malčkov/otrok), pet ur pa nameniti preventivnemu delu, zlasti delu s starši in tudi vzgojitelji_icami v oddelku. Vzgojitelj_ica za zgodnjo obravnavo bi morala večino neposrednega dela z malčki/otroki s PP opraviti v oddelku – le izjemoma je strokovno utemeljeno individualno delo z malčkom/otrokom izven oddelka.

Poenotiti bi morali tudi financiranje dela z malčki/otroki s PP; zdaj razvojne oddelke v vrtcih, v katere je vključenih vedno nižji delež malčkov/otrok s posebnimi potrebami, financira država, delo z malčki/otroki s posebnimi potrebami, vključenimi v redne vrtčevske oddelke, katerih delež narašča, pa financira občina.

Področje: Otroci, katerih prvi jezik ni slovenščina in romski otroci v vrtcu

Na področju vključevanja malčkov/otrok, katerih prvi jezik ni slovenščina oz. vključevanja romskih otrok v vrtec smo oblikovale naslednje rešitve.

- Znižanje normativa, ki določa število otrok v oddelku, če so vanj vključeni malčki/otroci, ki ne govorijo slovenskega jezika.
- Omejitev najvišjega število malčkov/otrok, ki ne govorijo slovenskega jezika, v oddelku vrtca na 10 % vseh malčkov/otrok.
- Zaposlitev dodatne osebe (ki govori jezik otrok) v vrtcu, v katerega je vključenih večje število malčkov/otrok, ki ne govorijo slovensko (npr. za pomoč pri uvajanju malčkov/otrok, sporazumevanju s starši).
- Malčkom/otrokom, ki ne govorijo slovensko, zagotoviti, tudi skozi proces individualizacije, pogostejši stik s slovenščino znotraj oddelka in hkrati zagotoviti možnosti dodatnega stika z njihovimi prvimi jeziki (na ravni vrtca ali več vrtcev).
- Organizirati brezplačne tečaje slovenskega jezika, ki jih izvajajo za to usposobljeni strokovnjaki_nje, za starše v dopoldanskem času v prostorih vrtca.
- Zagotoviti možnosti vključevanja v vrtec za vse romske otroke. Za malčke (od 1 do 3 leta) v romskem naselju, tudi če ne dosega normativa za samostojni romski oddelk; za starejše otroke (od 3 do 6 let) v prostorih javnega vrtca v urbanem okolju.
- Znižanje števila otrok v rednem oddelku vrtca (npr. od 10 do 14 3-6 letnih otrok), v katerega so vključeni romski otroci.
- Zagotoviti tri strokovne delavke v oddelku vrtca v romskem naselju. Med njimi naj bo oseba, ki govori jezik otrok (romski_a pomočnik_ica).
- V romskem oddelku opredeliti število obveznih ur svetovalnega delavca oz. delavke, ki bo aktivno sodeloval s starši malčkov/otrok.
- Prostor vrtca (notranji in zunanji) v romskem naselju mora ustrezati normativom, ki veljajo za prostor javnega vrtca.
- Organizirati brezplačne tečaje slovenskega jezika in drugih vsebin o razvoju in učenju otrok ter pomenu zgodnjega vključevanja malčkov/otrok v vrtec za starše v dopoldanskem času v prostorih vrtca.
- Stimulativni dodatek za zaposlene strokovne delavce_ke v oddelku vrtca v romskem naselju.

Glede na to, da se v slovenskih vrtcih povečuje trend vključevanja malčkov/otrok tujih državljanov, ni presenetljivo, da so strokovni delavci in delavke pa tudi starši izpostavili delo z otroki, katerih prvi jezik ni slovenščina, kot velik izziv. Vrtec je okolje, v katerem malčki in otroci redno prihajajo v stik z jezikom okolja, saj jih k temu nenehno spodbujajo socialne in govorne interakcije z vrstniki_cami in strokovnimi delavkami oz. strokovnimi delavci, še posebej med igro, skupnim branjem in rutino. Na ta način, ob ohranjanju prvega jezika, malčki/otroci hitro usvajajo tudi jezik okolja, in če so v vrtec vključeni več let, do vstopa v šolo usvojijo oba jezika na ravni, ki jim omogoča uspešno vključevanje v šolsko delo in socialne interakcije z drugimi. Vendar pa strokovne delavke in delavci kot problem navajajo (pre)veliko število otrok, ki ne govorijo slovensko, v posameznem oddelku ter težave s sporazumevanjem, ki jih imajo z njimi in njihovimi starši. Predvsem pa navajajo, da so pri spoprijemanju s tovrstnimi izzivi, tako normativnimi kot vsebinskimi, v veliki meri prepuščeni samim sebi. Poseben izziv za strokovne delavce in delavke je tudi delo z romskimi otroki, in sicer tako v rednih oddelkih vrtca kot tudi v oddelkih v romskem naselju. Opozorili so predvsem na problematiko vključevanja romskih otrok v vrtec, neustreznih prostorov v romskih naseljih, sodelovanja s starši ter previsokih normativov, ki otežujejo strokovno delo z otroki.

Na področju strokovnega dela z malčki/otroki, katerih prvi jezik ni slovenščina, naši predlogi rešitev vključujejo zmanjševanje števila teh otrok v posameznem oddelku ter določitev največjega števila malčkov/otrok tujcev v oddelku. To bi strokovnim delavkam in delavcem v oddelku

omogočilo več individualnih spodbud in pogovora s posameznim malčkom/otrokom, pa tudi smiselno iskanje dodatnih možnosti za stik s slovenskim jezikom v času malčkovega/otrokovega bivanja v vrtcu (npr. v času počitka strokovna delavka posebej bere manj zahtevno besedilo malčku/otroku, katerih prvi jezik ni slovenščina, in se z njimi pogovarja o besedilu ter ilustracijah). V oddelkih vrtca, v katere so vključeni tudi otroci tujcev, bi bilo potrebno zagotoviti tudi npr. otroško literaturo in druga didaktična gradiva v drugih jezikih. Hkrati tudi predlagamo, da se na sistemski ravni zaposlenim ponudi ustrezna pomoč, npr. z zaposlitvijo dodatne osebe (lahko tudi za več enot vrtca ali več bližnjih vrtcev), ki govori prvi jezik oz. jezike malčkov/otrok, ki bi strokovnim delavcem in delavkam v vrtcu pomagala pri sporazumevanju z njimi in njihovimi starši. Ta oseba, lahko bi bila tudi eden od staršev, bi malčkom/otrokom v vrtcu omogočila stalen in za njih pomemben stik z njihovimi prvimi jeziki. Poleg tega bi bilo treba na različne načine k učenju slovenskega jezika spodbujati tudi starše otrok tujcev, npr. vrtec ponudi prostor za organizacijo brezplačnih tečajev slovenščine v dopoldanskem času, ko so njihovi malčki/otroci vključeni v vrtec, izvedejo pa jih za to usposobljeni strokovnjaki oz. strokovnjakinje. V vrtcu, v katerega je vključenih razmeroma veliko otrok tujcev ali romskih otrok, bi moralo biti dopuščeno, da ravnateljica oz. ravnatelj pripravi vsakoletni kadrovski načrt, v katerega vključi specifičnosti, ki jih zahteva delo z otroki tujcev, romskimi otroki, otroki s posebnimi potrebami ter otroki, ki prihajajo iz izrazito nespodbudnega socialno-kulturnega okolja. Ker je vključevanje malčkov/otrok tujcev in romskih otrok v vrtec marsikje prepuščeno naključni iniciativi ali ozaveščenosti vodstva vrtcev in strokovnih in svetovalnih delavcev_k, bi bilo potrebno na sistemski ravni zagotoviti stalno strokovno izobraževanje za vodstvene ter svetovalne in strokovne delavce oz. delavke, ki bi vključevalo vsebine o posebnostih sodelovanja s starši otrok tujcev in romskih otrok, ki vrtec manj poznajo in so tudi manj zaupljivi pri vključevanje svojih malčkov/otrok v vrtec.

Področje: Prehod iz vrtca v šolo

Na področju prehoda iz vrtca v šolo smo opredelili sledeče rešitve.

- Potrebno je zagotoviti „mehak prehod“ iz vrtca v šolo, tudi z razumevanjem, da poteka priprava na šolo kot priprava malčkov/otrok na učenje, primerno njihovi starosti, in sicer v vseh letih malčkovega/otrokovega bivanja v vrtcu.
- Nujna je usklajenost prenove kurikulumov za vrtce in učnih načrtov v osnovni šoli, zlasti v prvem triletju, in sicer glede ciljev in pristopov ter načinov dela.
- Bolj načrtno bi bilo treba zagotavljati pogosto sodelovanje med strokovnimi delavci in delavkami vrtca in šole ter med svetovalnimi službami vrtca in šole.
- Načrtovati bi bilo treba skupinske in individualne pogovore med strokovnimi delavci_kami in starši otrok o tem, kako otrok napreduje v vrtcu, o njegovih močnih in šibkih področjih razvoja, o vpisu v šolo (kaj je tam podobno, kaj drugače).
- Vsako šolsko leto bi moralo potekati več predavanj za starše (svetovalna služba, zunanji strokovnjaki_nje) in pogovorov s starši o pripravljenosti otroka za šolo in prehodu otrok iz vrtca v šolo.
- Zakonsko bi bilo treba opredeliti, da v prvem razredu osnovne šole kot drugi_a učitelj_ica poučuje vzgojitelj_ica in ponovno oblikovati priporočila, da učitelj_ica iz prvega razreda poučuje otroke tudi v drugem in tretjem razredu.

Kot eno od pomembnih področij izzivov so strokovne delavke in delavci izpostavili prehod otrok iz vrtca v šolo, ki ga zadnjih deset in več let spremlja visok delež odlogov vpisa šoloobveznih otrok v 1. razred. Število šoloobveznih otrok z odloženim vpisom zadnjih deset, petnajst let narašča, v letu 2022/23 je bilo teh otrok že 12 % . Odlogi vpisa v osnovno šolo so po mnenju strokovnih delavcev in delavk pogosto neupravičeni oziroma v škodo otroku, saj menijo, da ponovno obiskovanje vrtca otroku ne bo koristilo, ker kurikularne rešitve niso posebej prilagojene ponovnemu obiskovanju vrtca. Po drugi strani pa so strokovni_e delavci_ke izrazili tudi delno razumevanje odločitve staršev o odlogu, saj menijo, da prvi razred osnovne šole »ni več takšen, kakršen je bil

zamišljen in uveden ob začetku devetletke«. Predlagane rešitve gredo zato predvsem v smeri zagotavljanja mehkega prehoda iz vrtca v šolo, ki zahteva več in tesnejše sodelovanje med vrtcem in šolo (npr. več sodelovanja med svetovalnimi in strokovnimi delavci_kami v vrtcu in šoli, usklajenost pri prenovi kurikuluma za vrtce in prvo triletje osnovne šole). Hkrati pa je o prehodu iz vrtca v osnovno šolo ter pripravljenosti otrok za šolo potrebno redno in načrtno izobraževati tudi starše, in to več let pred začetkom šole (npr. na individualnih pogovorih s strokovnimi delavkami in delavci, v okviru predavanj za starše). Nenazadnje pa menimo, da bi bilo za zagotavljanje mehkega prehoda iz vrtca v osnovno šolo potrebno predvsem šolo pripraviti na otroke in ne obratno ter tudi zakonsko opredeliti, da v prvem razredu osnovne šole kot drugi_a učitelj_ica poučuje vzgojitelj_ica (gre za pristope in metode dela, ki so jih bili otroci deležni v vrtcu; več igre) ter ponovno priporočiti, da učitelj_ica iz prvega razreda poučuje otroke tudi v drugem in tretjem razredu, torej celotno prvo triletje (možnost spremljanja individualnega napredka otrok; različna hitrost in dinamika pri doseganju ciljev na koncu prvega triletja) in da se prostor v učilnici prvega razreda organizira bolj fleksibilno, na način da omogoča več skupinskega dela, umik posameznega otroka in tudi sprostitev.

Področje: Kurikulum za vrtce

V prispevku so predstavljene predvsem konceptualne in sistemske rešitve, ki po našem mnenju prispevajo k večji pravičnosti in višji kakovosti predšolske vzgoje v vrtcu. K večji pravičnosti in višji kakovosti pa lahko prispevajo tudi nekatere rešitve na področju kurikuluma za vrtce, zato jih posebej izpostavljamo. Celovita prenova kurikuluma je sicer mnogo širši projekt.

- V kurikulumu je treba mnogo bolj poudariti, podobno kot v sodobnih tujih kurikulumih, pomen različnih vrst otroške igre, možnosti njenega spodbujanja s strani odraslih in možnosti opazovanja ter spremljanja vedenja in odzivanja malčkov/otrok v igri.
- Potrebno je več razmisleka in načrtnega strokovnega spopolnjevanja svetovalnih in strokovnih delavcev_k o pomenu igre za otrokov razvoj in učenje v vrtcu.
- V kurikulumu je treba dodatno oblikovati in izpostaviti cilje ter dejavnosti o spoštovanju različnosti med otroki (kultura, jezik, revščina, spoli), multikulturalizmu, medgeneracijskem povezovanju, starizmu, sodelovanju.

Strokovne delavke oziroma strokovni delavci so v pogovorih kot najpomembnejše izzive, povezane s kurikulumom, izpostavili predvsem pomanjkanje časa in prostora za igro. Igra je eno najpogostejših in najpomembnejših dejavnosti v predšolskem obdobju, med katero malčki/otroci vstopajo v raznolike sporazumevalne in socialne interakcije. Igra spodbuja celosten razvoj malčkov/otrok in vpliva na razvoj govora, mišljenja, domišljije, socialnih spretnosti, teorije uma, čustvenega doživljanja in izražanja, izvršilnih funkcij in zgodnje pismenosti (npr. Doyle 2010; Vygotsky 1987). Čeprav gre za prosto in spontano igro malčkov/otrok, imajo poglavito vlogo v razvoju igre odrasle osebe, ki lahko z izbiro razvojno ustreznih in kakovostnih igrac ter spodbujanjem različnih igralnih dejanj v območju bližnjega razvoja, podpirajo razvoj igre in s tem učenje predšolskih otrok (Zupančič 2006). V kurikulumu za vrtce bi morala imeti igra osrednje mesto, z jasnim poudarkom, da je treba s strani strokovnih delavcev in delavk malčke in otroke v igri tudi spremljati in jih ustrezno spodbujati ter jim tako zagotoviti raznovrstne kontekste za njihov razvoj in učenje. Hkrati pa bi morali na sistemski ravni zagotoviti izobraževanje strokovnih delavk in delavcev o pomenu igre za otrokov razvoj in učenje v vrtcu.

Poleg igre bi vidnejše mesto v kurikulumu za vrtce morali dobiti cilji in dejavnosti (na posameznih področjih in kot medpodročne dejavnosti, zmožnosti, znanje), ki odsevajo aktualne razvojne smeri v družbi, torej vsebine o spoštovanju različnosti, ki se nanašajo na posameznike različnih kultur ter pripadnike različnih skupin glede na jezik, spol, starost in socialno-ekonomski status; vsebine o načinih sodelovanja in graditve skupnosti; vsebine o načinih reševanja konfliktov

ter medgeneracijskem sodelovanju. Potreba po digitalizaciji kurikuluma z uvajanjem novih digitalnih vsebin se ne zdi strokovno utemeljena in na temeljni ravni tudi ni prepoznana v kurikularnih dokumentih drugih držav. Lahko bi bila celo v precejšnjem nasprotju s poudarjanjem otroške igre v vrtcu, še posebej spontane igre, igre na prostem. Prav v igri, npr. pri igranju z družabnimi igrami (namiznimi in prostorskimi) otroci razvijajo miselne strategije, prožnost mišljenja, urijo spomin, se učijo razumevanja pogleda drugega, ki je lahko drugačen kot njihov ..., za kar ne potrebujejo zaslonov. Kot ključno pa ocenjujemo ustrezno strokovno izpopolnjevanje na področju digitalizacije za vodstvene, svetovalne in strokovne delavke oz. delavce, ki bodo tako znali_e sodobno tehnologijo smiselno uporabljati in tudi razmišljati o različnih didaktičnih pristopih, ki jih uporabljajo pri delu z malčki in otroki (zakaj, kakšna je njihova dodana vrednost, koliko so stari otroci). Posebno pozornost bi morali tako svetovalni kot strokovni delavci_ke nameniti tudi stalnim strokovnim pogovorom s starši malčkov/otrok, v katerih bi jih seznanjali z negativnimi (kratkoročnimi in dolgoročnimi) učinki uporabe digitalne tehnologije v zgodnjih razvojnih obdobjih.

Področje: Financiranje vrtcev in zaposlovanje novega kadra

Na področju financiranja vrtcev ter zaposlovanja novega kadra smo opredelile naslednje rešitve.

- Preoblikovanje lestvice za plačilo vrtca staršev, ki jo ocenjujemo kot preveč progresivno.
- Fleksibilno financiranje vrtcev (oddelkov) glede na vključenost npr. otrok tujcev, romskih otrok, otrok, ki prihajajo iz socialno, ekonomsko in kulturno manj spodbudnega okolja.
- Država bi morala načrtovati in izvajati dejavnosti za dvig ugleda poklica vzgojitelja_ice in pomočnika_ce vzgojitelja_ice v družbi ter razvoj interesa za poklic pri osebah različnih spolov, hkrati pa zagotoviti primerno plačilo za njihovo delo.
- Višji BDP, namenjen vzgoji in izobraževanju, in znotraj tega višji delež namenjen predšolski vzgoji v vrtcu.

Eden izmed izzivov, ki je bil prepoznan v vseh ciljnih skupinah, se nanaša na financiranje vrtcev. Po našem mnenju bi moralo biti financiranje bolj fleksibilno, kar pomeni, da bi bilo v določenem obsegu odvisno tudi od specifičnosti posameznega vrtca, npr. deleža vključenih malčkov/otrok s posebnimi potrebami, malčkov/otrok tujcev, romskih malčkov/otrok, malčkov/otrok iz socialno, kulturno in materialno nesposobnega družinskega okolja, vključenih v posamezen oddelek ali vrtec. V mislih imamo pozitivno diskriminacijo, ki se kaže tudi v dodatni kadrovski in/ali drugi materialni podpori (npr. za plačilo prevoza in vstopnic za kulturne prireditve; nakupa specifične literature za odrasle in otroke, didaktičnih pripomočkov, športno opremo) vrtcem.

Ponovno je treba preučiti pravičnost in ustreznost plačilne lestvice, ki na eni strani staršem z zelo nizkimi dohodki omogoča brezplačen vrtec, hkrati pa na drugi strani mnogi starši, ki so z dohodki zelo malo nad spodnjim cenzusom, plačujejo razmeroma visoko (previsoko) ceno vrtca, na kar so opozorili tudi starši v našem vzorcu. Plačilna lestvica v srednjem delu določitve cene programa, ki jo plačajo starši, torej ne deluje dobro.

Uvedbo brezplačnega (obveznega) vrtca za vse starše zagovarjamo zgolj kot dolgoročen cilj in pod določenim pogojem, to je oprostitev plačila staršem za izvajanje kakovostnega celodnevnega programa (ne zgolj nekaj ur dnevno ali zgolj nekaj mesecev), in sicer za otroke v celotnem drugem starostnem obdobju. Rešitve, ki jih vidimo v posameznih evropskih državah, in sicer krajši program zgolj eno ali dve leti pred vstopom v šolo, oprostitev plačila staršem zgolj nekaj ur programa dnevno, so strokovno neutemeljene in bolj ali manj prispevajo k statističnemu povečevanju deleža v vrtec vključenih otrok po četrtem letu starosti in/ali neposredni pripravi otrok na vstop v šolo.

Večina rešitev, ki jih predlagamo, ne nazadnje predvideva tudi večji delež BDP, namenjen vzgoji in izobraževanju, primerljiv z deležem BDP, ki je namenjen vrtcem v državah z

visokokakovostno predšolsko vzgojo, kot sta npr. Švedska (1,6 % BDP) ali Islandija (1,7 % BDP) (OECD 2023). Na ta način bi država posredno tudi sporočala, kakšna je vrednost poklica vzgojiteljice oz. vzgojitelja, pomočnice oz. pomočnika vzgojiteljice oz. vzgojitelja ter vseh drugih zaposlenih v vrtcu v Sloveniji ter s tem skrbela za ugled in promocijo poklica med mladimi ter posamezniki različnih spolov.

Zaključek

Analize pogovor v fokusnih skupinah so pokazale, da se zaposleni v vrtcih v današnjem času srečujejo z mnogimi izzivi na različnih ravneh kakovosti – tako na strukturni kot tudi posredni in procesni. Hkrati opredeljeni izzivi in problemi odsevajo širše družbene značilnosti časa, v katerem živijo otroci in odrasli ter smeri razvoja vzgoje in izobraževanja. Pri iskanju konkretnih rešitev, ki smo jih združile v šest vsebinskih področij, smo poleg mnenj in stališč strokovnih in vodstvenih delavcev in delavk ter staršev upoštevali tudi širša teoretska spoznanja s področja predšolske vzgoje ter različna novejša priporočila o smeri razvoja predšolske vzgoje v evropskem in širšem mednarodnem prostoru.

Posebej želimo izpostaviti še nekatera splošna priporočila, ki so ključnega pomena za razvoj predšolske vzgoje v vrtcu v smeri večje kakovosti in pravičnosti za vse malčke/otroke.

Predšolsko vzgojo v vrtcu je treba obravnavati kot samostojno in specifično vzgojno-izobraževalno stopnjo ter skladno s starostjo malčkov in otrok opredeliti njene cilje, ki niso varstvo v prvem starostnem obdobju in ne neposredna priprava otrok na šolo v drugem starostnem obdobju.

Vse rešitve na področju predšolske vzgoje morajo biti koherentne in vselej je nujen pogled na celotno delovanje (pod)sistema, in ne zgolj na posamezno rešitev. Prav tako morajo biti rešitve usklajene z rešitvami na naslednji vzgojno-izobraževalni stopnji. Npr. reševanje problema premajhne vključenosti otrok v vrtec, zlasti otrok, starih od štiri leta do vstopa v šolo, s povečanjem števila otrok v oddelku ali z vključevanjem starejših predšolskih otrok v krajše, le nekajmesečne, četudi za starše brezplačne programe, je rešitev, ki zasleduje le parcialne cilje, spregleduje pa širši kontekst kakovosti predšolske vzgoje v vrtcu.

Z vidika pravičnosti predšolske vzgoje v vrtcu je tako na nacionalni kot na ravni organizacije dela v vrtcu ključnega pomena večja fleksibilnost, ki je neposredno povezana s strokovno avtonomijo vrta in načelom pozitivne diskriminacije. Npr. vrtec bi moral imeti možnost letne priprave načrta, ki bi vključeval njegove posebnosti na ravni potrebe po dodatnih zaposlitvah, ker ima v vrtec vključeno veliko otrok tujcev, romskih otrok ali otrok iz nespodbudnega socialnega in kulturnega okolja; potrebe po nakupu dodatnih otroških knjig (tudi v jeziku otrok tujcev) in drugih didaktičnih sredstev, kar vse bi moralo biti ustrezno finančno ovrednoteno.

Država bi morala več narediti tudi za širše razumevanje pomena predšolske vzgoje za razvoj (kratkoročni in dolgoročni) in učenje malčkov/otrok ter prepoznavo in ugled poklica vzgojiteljice oz. vzgojitelja ter pomočnice oz. pomočnika vzgojiteljice oz. vzgojitelja v družbi, kar bi se odražalo tudi v odnosu staršev in širše družbe do strokovnega dela v vrtcu.

Reforma na posameznih vzgojno-izobraževalnih ravneh, torej tudi na področju predšolske vzgoje v vrtcu, bi morala potekati v logičnem sosledju, in sicer so za kurikularne rešitve potrebni predhodni konceptualni razmisleki in sistemske rešitve. Npr. bolj pogosto in kakovostno spodbujanja govora malčkov/otrok ter zgodnje pismenosti, mora imeti podlago v sistemski rešitvi, ki to omogoča (npr. primerno število malčkov/otrok v oddelku; razmerje med odraslimi in malčki/otroki v oddelku; financiranje, ki zagotavlja oblikovanje simbolno bogatega okolja).

Literatura

- Astington, J. W. (ur.). (2000). *Minds in the making*. New Jersey: Blackwell Publishers.
- Belsky, J. (2003) Child care and its impact on young children. *Encyclopedia on early childhood development*. Dostopno na: child-care-and-its-impact-young (child-encyclopedia.com) (pridobljeno: 1. 8. 2023).
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* (1995). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bruer, J. T. (1999) Neural connections: Some you use, some you lose. *Phi Delta Kappan*, 81, št. 4, str. 264–277.
- Bruer, J. T. (2002). *The myth of the first three years. A new understanding of early brain development and lifelong learning*. New York: Free Press.
- Bruner, J. (1996). *The culture of education*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brussoni, M., Olsen, L. L., Pike, I. in Sleet, D. A. (2012). Risky play and children's safety: Balancing priorities for optimal child development. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 9, št. 9, str. 3134–3148.
- Corsaro, W. (1997). *The sociology of childhood*. New York: Pine Forge Press.
- Čelebič, T. (2012). *Predšolska raven izobraževanja v Sloveniji in mednarodna primerjava z državami EU*. Delovni zvezek št. 4, XXI. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Dalgaard, N. T., Bondebjerg, A., Klokke, R., Viinholt, B. C. A. in Dietrichson, J. (2022). Adult/child ratio and group size in early childhood education or care to promote the development of children aged 0–5 years: A systematic review. *Systematic Reviews*, 18, št. 2, str. 1–48.
- de Schipper, E. J., Riksen-Walraven, J. M. in Geurts, S. A. E. (2006). Effects of child-caregiver ratio on the interactions between caregivers and children in child-care centers: An experimental study. *Child Development*, 77, št. 4, str. 861–874.
- Doherty G. (1997). *Zero to six. The basis for school readiness*. Gatineau: HRDC Publication Centre.
- Doyla, G. (2010). *Vygotsky in action in the early years*. Milton Park: Routledge.
- EUR-Lex (2011). *Early childhood education and care*. Dostopno na: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/early-childhood-education-and-care.html> (pridobljeno 25. 7. 2023).
- Evidenca zavodov in programov* (2023). Dostopno na: <https://paka3.mss.edus.si> (pridobljeno 22. 12. 2023).
- Gray, C., Gibbons, R., Larouche, R., Hansen Sandseter, E. B., Beate, E., Bienenstock, A., Brussoni, M., Chabot, G., Herrington, S., Janssen, I., Pickett, W., Power, M., Stanger, N., Sampson, M. in Tremblay, M. S. (2015). What is the relationship between outdoor time and physical activity, sedentary behaviour, and physical fitness in children? A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12, str. 6455–6474.
- Heckman, J. J. (2012). The development origins of health. *Health Economics*, 21, št. 1, str. 24–29.
- Hočevar, A. in Kovač Šebart, M. (2018). Skrb za učinkovitost predšolske vzgoje ali »mehki inženiring« delovne sile v prihodnosti? *Sodobna pedagogika*, 69, št. 4, str. 6–29.
- Huntsman, L. (2008). *Determinants of quality in child care: A review of the research evidence*. Ashfield: Centre for Parenting and Research.
- International early learning and child well-being study* (IELS). (2015). Dostopno na: <http://www.oecd.org/edu/school/international-early-learning-and-child-well-being-study.htm> (pridobljeno 25. 7. 2023).
- Kajonius, P. J. in Kazeni, A. (2016). Structure and process quality as predictors of satisfaction with elderly care. *Health and Social Care in Community*, 24, št. 6, str. 699–707.

- Karpov, Y. V. (2005). *The neo-Vygotskian approach to child development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Key data on early childhood education and care in Europe*. (2019). Bruselj: European Commission, Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
- Kurikulum za vrtce* (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Love, J. M., Harrison, L., Sagi-Schwartz, A., Van IJzendoorn, M. H., Ross, C., Ungerer, J. A., idr. (2003). Child care quality matters: How conclusions may vary with context. *Child Development*, 74, str. 1021–1033.
- Marjanovič Umek, L. in Fekonja Peklaj, U. (2008). *Sodoben vrtec: Možnosti za otrokov razvoj in zgodnje učenje*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. in Bajc, K. (ur.). (2005). *Pogled v vrtec*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., Kavčič, T. in Poljanšek, A. (ur.) (2002). *Kakovost v vrtcih*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Moss, P., Dahlberg, G., Grieshaber, S., Mantovani, S., May, H., Pence, A., Rayna, S. Blue Swadener, B. in Vanderbroeck, M. (2016). The organisation for economic co-operation and development's international early learning study: Opening for debate and contestation. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 17, št. 3, str. 343–51.
- Moss, P. in Urban, M. (2017). The OECD international early learning study: What happened next. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 18, št. 2, str. 250–258.
- NICHD Early Child Care Research Network (2000). Characteristics and quality of child care for toddlers and preschoolers. *Applied Developmental Science*, 4, št. 3, str. 116–135.
- Novak, M. (2006). Vrtec v romskem naselju. *Sodobna pedagogika*, 57, posebna številka, str. 266 – 280.
- OECD (2001). *Starting strong I. Early childhood education and care*. Pariz: OECD.
- OECD (2006). *Starting strong II. Early childhood education and care*. Pariz: OECD.
- OECD (2017). *Starting strong 2017: Key OECD indicators on early childhood education and care*. Pariz: OECD.
- OECD (2018). *Education at a glance*. Pariz: OECD.
- OECD (2020). *Early childhood education: Equity, quality and transitions*. Pariz: OECD.
- OECD (2022). *Education at a glance*. Pariz: OECD.
- OECD (2023). *Family database*. Pariz: OECD.
- Olson, D. R. in Torrance, N. (ur.). (1996). *Education and human development. New models of learning, teaching and schooling*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Podatkovna baza SiStat* (2023). Dostopno na: <https://pxweb.stat.si/sistat/sl> (pridobljeno 25. 7. 2023).
- Podlesek, A., Marjanovič Umek, L. in Fekonja Peklaj, U. (2010). *Izračun o deležih otrok, vključenih v vrtec, glede na izobrazbo njihovih staršev*. Neobjavljeno gradivo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Priporočila za izvajanje krajših programov v obsegu 240 ur za otroke, ki v letu pred vstopom v šolo še niso bili vključeni v vrtec* (2018). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Schaffer, H. R. (1996). *Social development*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Schaffer, H. R. (2000). The early experience assumption: Past, present and future. *International Journal of Behavioural Development*, 24, št. 1, str. 5–14.
- Sheridan, S., Williams, P. in Samuelsson, I. (2014). Group size and organisational conditions for children's learning in preschool: A teacher perspective. *Educational Research*, 56, št. 4, str. 379 – 397.
- Shonkoff, J. in Phillips, D. (ur.). (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Shuey, E. in Karakaš, M. (2018). *The power and promise of early learning*. OECD Education. Working papers, št. 186. Pariz: OECD.
- Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole*. (2012). Zavod RS za šolstvo.

- Statistične informacije. Izobraževanje.* (2018). Statistični urad Republike Slovenije.
- Statistične informacije. Izobraževanje.* (2022). Statistični urad Republike Slovenije.
- Statistične informacije. Izobraževanje.* (2023). Statistični urad Republike Slovenije.
- Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov.* (2007). Zavod RS za šolstvo.
- Toličič, I. (1986). *POŠ –Preizkus pripravljenosti otrok za šolo*. Priročnik. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za produktivnost dela; Center za psihodiagnostična sredstva.
- UNICEF (2018). *An unfair start. Inequality in children's education in rich countries*. Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti.
- UNICEF (2019). *A world ready to learn: Prioritizing quality early childhood education*. New York: UNICEF.
- Urban, M. (2017). We need meaningful systemic evaluation, not a preschool PISA. *Global Education Review*, 4, št. 2, str. 18–24.
- Vander Woude, J. in Barton, E. (2003). Interactional sequences in shared book-reading between parents and children with histories of language delay. *Journal of Early Childhood Literacy*, 3, str. 249–272.
- Vygotsky, L. S. (1987). The problem of age. V: R. W. Rieber in A. S. Carton (ur.). *The collected works of L. S. Vygotsky. Problem of general psychology, vol. 5*. New York: Springer, str. 187–205.
- Watson, R. (1996). Rethinking readiness for learning. V: D. R. Olson in N. Torrance (ur.). *Education and human development*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, str. 148–72.
- Woodhead, M. (2006). Changing perspectives on early childhood: Theory, research and policy. *Journal of Equity and Innovation in Early Childhood*, 4, št. 2, str. 1–43.
- Working for inclusion: An overview of European Union early years services and their workforce.* (2010). Dostopno na: http://www.childreninscotland.org.uk/docs/WFI_Res_Briefing-Jamo.pdf (pridobljeno 25. 7. 2023).
- Wray, D. in Medwell, J. (2002). *Literacy and language in the primary years*. Milton Park: Routledge.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja.* (2008). Uradni list RS, št. 25/2008.
- Zakon o celostni in zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami.* (2019). Uradni list RS, št. 41/17.
- Zupančič, M. (2006). Vloga odraslega v otrokovi igri. V: L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.). *Psihologija otroške igre: od rojstva do vstopa v šolo*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 125–141.
- Zupančič, M. in Kavčič, T. (2007). *Otroci od vrtca do šole: Razvoj osebnosti in socialnega vedenja ter učna uspešnost prvošolcev*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Priloga

Tabela 1: Prikaz izzivov in problemov, ki so jih opredelili strokovne delavke in delavci, ter izbranih primerov njihovih utemeljitev

Opređeljeni izzivi (kategorije 2. reda)	Opređeljeni izzivi (kategorije 1. reda)	Primeri utemeljitev
Organizacija predšolske vzgoje	Neustrezni normativi, ki določajo število otrok v 1. in 2. starostnem obdobju	»Če je otrok manj v skupini, se jim lahko pri svojem delu bolj posvetiš.« »Z nižjim normativom bi lahko zagotavljali čustveno navezanost, pogoje za aktivno učenje in pravice otrok.« »Čisto vsi oddelki so zapolnjeni do fleksibilnega normativa.« »Uvajanje 14 otrok istočasno ni človeško.«
	Neustrezni prostori in prostorski normativi	»Imamo premajhne igralnice za toliko otrok, nimamo prostora za ležalnike, nekateri morajo mize dajati iz igralnic na hodnike, da je dovolj prostora za počitek.« »Premajhne zunanje površine, ki ne ustrezajo normativom.« »Otroci so bolj napeti, prihaja do več konfliktov, ker nimajo možnosti za umik.«
	Potreba po knjižnici in knjižničarki v vrtcu	»Potrebovali bi knjižničarko. Smo jo imeli. Imela je pravljíčne urice, pripravljala knjige za otroke. Ti so jih za 7 dni vzeli domov. Zdaj jih me peljemo v knjižnico.«

		»Pred leti smo imeli hišni nahrbtnik. V njem sta bili dve strokovni knjigi za starše in tri za otroka.«
	Potreba po primernih notranjih in zunanjih prostorih za gibanje	»Samo 1 enota ima telovadnico, ki jo uporabljajo vse enote.« »Pot v oddaljeno telovadnico je dolga, treba je pripraviti dejavnost. Otroci čakajo, ker je treba vse v 1 uri, časa je premalo, da bi se posvetile otrokom.« »Nimamo ustreznih zunanjih površin za gibanje, zraven je cesta in nas je neprestano strah, da se kaj ne zgodi.«
	Sočasna navzočnost strokovnih delavcev in delavk	»Delovni čas pomočnikov vzgojiteljev je predolg.« »Glede na to, da je sedaj že minimalna razlika med pomočnikom in vzgojiteljem, bi morali pomočniki delati manj časa, ne pa 1 uro več kot vzgojitelji.« »Pogosto nadomeščamo vzgojitelje in opravljamo njihovo delo, pa vseeno delamo 7 ur in pol in nimamo ustreznega plačila za to delo. V tem času prav tako delamo priprave in pišemo evalvacije.«
	Pogosto nadomeščanje bolniške odsotnosti strokovnih delavcev in delavk	»Ker so pogoste bolniške odsotnosti (in nege), smo veliko sami v oddelku, še posebej v 2. starostnem obdobju, ko gredo sodelavke pomagat v mlajše skupine.« »Pogosto imamo pomoč študentov, ki pa jih z otroki ne smemo pustiti samih.« »Nekateri strokovni delavci so izgoreli in so na daljših bolniških odsotnostih.«
Otroci s posebnimi potrebami (PP) v vrtcu	Preveliko število otrok s posebnimi potrebami v oddelku	»Imamo tudi po 3 otroke s posebnimi potrebami v oddelku, potem pa še otroke, ki ne govorijo slovensko.« »Veliko število otrok s posebnimi potrebami v oddelku pomeni, da ostalim otrokom ne moremo nuditi toliko pozornosti, kot bi bilo potrebno.« »Prehodi otrok iz razvojnih oddelkov v redne oddelke so pravica otrok, vendar so pogosto neizvedljivi, ker je v njih preveč otrok in ni prostora.«
	Neustrezna izobrazba spremljevalcev otrok s posebnimi potrebami	»Pomembno je, da so spremljevalci iz pedagoške stroke, da znajo bolje delati z otroki.« »Če bi imeli pedagoško izobrazbo, bi lahko pokrivali izostanke po oddelkih, kadar otroka, ki ga spremljajo, ni v vrtcu, in se bolj vključevali v delo v oddelku.« »Zaposlovanje preko javnih del ni rešitev, saj gre za neustrezno izobražen kader.« »Včasih imam več dela s spremljevalcem, ker ne razume načel in ciljev kurikulumu, kot z otrokom s posebnimi potrebami.«
	Premalo znanja strokovnih delavcev in delavk za delo z otroki s posebnimi potrebami, vključenimi v redne oddelke	»Imamo premalo znanja o otrocih s posebnimi potrebami. Izobraževanja, ki jih imamo, so presplošna, ki pa ne pomagajo pri delu s posameznim otrokom.« »V času šolanja se ne učimo nič v zvezi z otroki s posebnimi potrebami, ki pa jih je čedalje več.« »Potrebujemo konkretne nasvete za določenega otroka in ne splošnih informacij.« »Prisoten je strah. Nisem še delala z gluhim otrokom.«
	Več ur strokovne pomoči za otroke s PP na teden	»Vključenost otrok s PP je pomembna, a imajo premalo strokovne pomoči na teden.«
Otroci, katerih prvi jezik ni slovenščina, v vrtcu	Previsoki normativi v oddelkih, kadar so vanje vključeni tujejezični otroci	»V naš vrtec je vključenih zelo veliko otrok, ki ne govorijo slovensko, večinoma albansko govorečih.« »Otrokom priseljencev se je potrebno dodatno posvetiti, ker ne razumejo jezika in imajo drugačne navade. Na žalost so zaradi pomanjkanja časa večkrat zapostavljeni, ker nimamo časa, da bi se jim toliko posvetili, kot bi bilo potrebno.« »Ker smo velikokrat primorani priseljencem posvetiti več časa, so posledično ostali otroci zapostavljeni.« »Otroke učimo jezika ob kartonkah, vse dejavnosti moramo temu prilagoditi.«
	Preveč otrok, katerih prvi jezik ni	»V oddelku prevladujejo otroci, ki ne govorijo slovensko.«

	slovenščina, v oddelku	<p>»Otroci med seboj govorijo albansko in se do vstopa v šolo ne naučijo slovenščine.«</p> <p>»Ker je teh otrok v oddelku veliko, nimajo potrebe, da bi govorili slovensko, ker se med seboj razumejo in se ne igrajo z drugimi otroki.«</p>
	Ovirana komunikacija s starši, ki ne govorijo ali razumejo slovensko	<p>»S starši se težko sporazumemo, ker zelo malo razumejo slovensko – predvsem mame, ki ostajajo doma.«</p> <p>»Ni ponujenih tečajev slovenskega jezika v bližini.«</p> <p>»Mame kažejo interes za učenje jezika, vendar nimajo možnosti.«</p> <p>»Pomembni so pogovori s prevajalci, da starš razume, da nismo nasproti njim, ampak da želimo z njimi sodelovati, jim pomagati.«</p> <p>»Preveč smo prepuščeni lastni iznajdljivosti. Moramo iskati rešitve in improviziramo.«</p>
Romski otroci v vrtcu	Obiskovanje vrtca	<p>»Romskih otrok njihovi starši nočejo voziti v vrtec. V vrtec jih ne vpisujejo.«</p> <p>»Romski starši ne zaupajo sistemu, ne zaupajo vrtcu.«</p> <p>»V vrtec vključujejo le starejše otroke, mlajše imajo raje pri sebi doma.«</p>
	Neustrezni prostori vrtca v romskih naseljih	<p>»Vrtec v romskem naselju je pogosto tarča vandalizma.«</p> <p>»Za 'barako' vrtca se slabo skrbi, nima pravega gretja in je na splošno slabše vzdrževan.«</p> <p>»Zunanjih igralnih površin nimamo ali pa so manj primerne.«</p>
	Romski/a pomočnik/ica	<p>»Romske pomočnike se težko dobi. Jih je premalo, nimajo ustrezne izobrazbe in se ne javijo na razpise. Prav tako so slabše plačani.«</p> <p>»Za zaposlitev romskega pomočnika je previsok normativ.«</p> <p>»Romski pomočniki so nepriljubljeni med Romi – obravnavani kot izdajalci.«</p>
	Težave strokovnih delavcev in delavk v romskem oddelku	<p>»Osebe, ki delajo z romskimi otroki, ne razumejo njihovega jezika in kulture.«</p> <p>»Kader za romski oddelek je določen s strani vodstva vrtca (pogosto mlade vzgojiteljice), saj nihče ne želi delati v tem oddelku. Delavke se počutijo ogrožene.«</p> <p>»V romskem oddelku bi potrebovali več odraslih oseb, saj je delo drugačno. Pogosto delamo tudi s starši otrok in jih učimo osnovnih ravnanj z otrokom.«</p> <p>»Delo je naporno tudi za svetovalno delavko, ki dela na terenu in s celo družino«</p>
	Previsoki normativi v romskem oddelku	<p>»V romskem oddelku je takšno število otrok kot v rednem oddelku. Ne upoštevajo se posebnosti tega okolja (slabša higiena, nasilje, manipulacija z orožjem, drugačna materinska skrb, neustrezna komunikacija, kajenje in pitje kave otrok ...) in razvoj otrok. Otroci bi morali biti manj.«</p> <p>»Med romskimi otroki so tudi otroci s posebnimi potrebami, a nimajo ustrezne skrbi.«</p> <p>»S tako velikim številom otrok v sicer heterogenem ali kombiniranem oddelku ne moremo dobro delati. Otroci pogosto uidejo domov (v naselju) in jih gremo iskat.«</p>
	Sodelovanje s starši otrok	<p>»Starši so med seboj v družinskih sporih in jih pogosto rešujejo z nasiljem kar v vrtcu.«</p> <p>»Romi se navežejo na osebo, ki stalno prihaja k njim. Navezujejo se na osebe, ki so dosegljive in govorijo preprost jezik.«</p> <p>»Navadno starši obljubijo vse, kar morajo, a obljub ne izpolnijo.«</p>
	Težaven prehod v šolo	»Romski otroci imajo velike stiske pri prehodu v OŠ, ker odidejo iz naselja. Njihova socializacija je šibka.«
Kurikulum	Premalo proste, spontane igre	<p>»Otroke premalo pustimo, da bi se igrali, navajeni so, da so ves čas vodeni. Posledično se ne znajo prosto igrati.«</p> <p>»Premalo je proste in spontane igre, ki je ključna za opazovanje otrok.«</p> <p>»Preveč je projektov, vrtec naj spet postane prostor za igro in druženje.«</p>
	Premalo vsebin o različnosti in drugačnosti	»Bi moralo biti tudi več ciljev in dejavnosti v kurikulumu o različnosti med otroki – oni to sprejemajo.«

		»Mi posebej spodbujamo, da se skupaj igrajo deklice in dečki, tudi z enakimi igračami. Včasih moramo to razložiti tudi staršem.«
Prehod iz vrtca v šolo	Veliko odlogov vpisa v šolo	<p>»Veliko staršev se odloči za odlog všolanja, vendar jih po eni strani razumem – 1. razred ni takšen, kot je bil zamišljen v devetletki.«</p> <p>»Iz 1. razreda so izginili ležalniki, otroci se ne igrajo več.«</p> <p>»Bolj bi morali biti povezani s šolo, da bi poznali delo drug drugega in bi sodelovali.«</p> <p>»V 1. razredu rajši zaposlujejo učiteljice kot vzgojiteljice, ker lahko one nadomeščajo pouk.«</p> <p>»Veliko odlogov je neutemeljenih. Dodatno leto v vrtcu otroku ne bo pomagalo.«</p> <p>»Otroci se ob ponovnem obiskovanju vrtca začnejo dolgočasiti – sodili bi v šolo.«</p>

Tabela 2: Prikaz izzivov in problemov, ki so jih opredelile vodstvene in svetovalne delavke, ter izbranih primerov njihovih utemeljitev

Opređeljeni izzivi (kategorije 2. reda)	Opređeljeni izzivi (kategorije 1. reda)	Primeri utemeljitev
Organizacija predšolske vzgoje	Neustrezni normativi, ki določajo število otrok v 1. in 2. starostnem obdobju	»Fleksibilni normativ naj se ukine, občine so to kar ohranile, vidimo, da se nič ne dela na tem, da se zniža normativ.« »V času uvajanja, ko se previsoko število otrok najbolj pozna, si pomagajo s študentskim delom.« »Strokovne delavke so utrujene in izgorele.«
	Neustrezni prostorski normativi	»Nujna je uveljavitev treh kvadratnih metrov na otroka.«
	Težave z izvajanjem krajših programov (v obsegu do 240 ur)	»V krajši program imamo vpisanih 17 otrok, izvajamo ga od marca, in sicer popoldne dvakrat tedensko, in ne dosežemo 240 ur letno.« »Do teh otrok pridemo po predpisu v šolo (februarja) – starši jih vpišejo v krajši program, ker se bojijo šole.« »Ni jasno, kako naj pridemo do otrok, ki niso vključeni v vrtec. Februarja je prepozno.« »V krajši program, ki ga ponujamo, nimamo vključenega nobenega otroka.«
Financiranje vrtca	Velike razlike v financiranju med vrtci	»Pogosto smo prepuščeni dobri volji občine, velikokrat se moramo sami znajti.« »Obnova in gradnja vrtca bi morala iti iz državnega proračuna. Pri tem bi morali biti upoštevani pogoji in potrebe tega časa.« »Težave imamo z zagotavljanjem osnovnega inventarja (npr. nakup strojev, avtomobila).« »Ni denarja za izobraževanje kadra in za terapije za otroke iz razvojnega oddelka.«
Otroci, katerih prvi jezik ni slovenščina, v vrtcu	Preveč otrok, katerih prvi jezik ni slovenščina, v oddelku in ovirana komunikacija s starši, ki ne govorijo ali razumejo slovensko	»Opažam, da stiska strokovnih delavcev v zadnjih letih narašča, saj imajo v skupini po 4–5 otrok iz albanskih družin, ki ne govorijo in razumejo slovensko.« »Starši nas ne razumejo, mi pa jih doživljamo, kot da nočejo, ne želijo sodelovati in da jim je vseeno za otroke. Nesprejemanje je v družbi vedno večje.« »Težava je komunikacija s starši. Pogosto so v vlogi prevajalca mlajši otroci iz družine, za katere pa slišane teme niso vedno primerne. Težko je preveriti dejansko razumevanje starša.«
Zaposlovanje novega kadra in zagotavljanje nadomeščanja	Težave s pridobivanjem in zaposlovanjem novega kadra ter nadomeščanjem bolniških odsotnosti	»Od epidemije naprej je veliko število bolniških odsotnosti (20–30 %).« »Na razpis za delovno mesto pomočnic in vzgojiteljic se ne prijavi nihče.« »Slabo plačani delavci (pomočnice vzgojiteljic, spremljevalci) odhajajo v boljše plačane službe, mi pa ne dobimo novih. Delo jim postaja prenaporno (zahtevni starši in otroci).« »Pomanjkanje kadra v vrtcu, zlasti pomočnic vzgojiteljice. Nujen je razmislek o ugledu dela vzgojiteljice in pomočnice.«
	Spremljevalci otrok s posebnimi potrebami	»Težave imamo pri zaposlovanju, ker jih ne dobimo, nujno bi bil potreben predpis glede ustrezne izobrazbe in urejen status.« »Nujna bi bila srednješolska izobrazba spremljevalcev – za pomočnice vzgojiteljic ali za vse ostale s srednješolsko izobrazbo obvezno strokovno doizobraževanje.«
Težave svetovalne službe	Previsoki normativi za svetovalne delavce in premalo strokovne pomoči	»Nujno nižji normativ in uskladitev takoj, ogromno je dela z otroki, katerih materni jezik ni slovenščina, veliko je otrok s posebnimi potrebami.« »Zaradi velikega števila oddelkov pridemo v oddelke predvsem takrat, kadar je kakšna težava, in skoraj nikoli ne izvajamo preventivnega dela, ki je ključno ... Preventivne dejavnosti so zelo pomembne, saj se takrat na drugačen način povežeš z otroki.« »Zelo veliko število otrok s posebnimi potrebami, premalo izvajalcev za dodatno strokovno pomoč.«

		»Veliko je drugih otrok brez zapisnika, ki imajo manjše težave in bi potrebovali našo pozornost, a jim je ne moremo dati (npr. konfliktne razveze, prepovedi približevanja).«
Ocenjevanje kakovosti dela z otroki - samoevalvacija	Priporočil in okvirov za izvajanje samoevalvacije predšolske vzgoje v oddelkih in vrtcu ni	»Zunanja strokovna podpora inštitucij je prešibka.« »Pri izvajanju samoevalvacije smo prepuščeni sami sebi.« »Kazalniki procesne kakovosti bi morali biti opredeljeni.«

Tabela 3: Prikaz izzivov in problemov, ki so jih opredelili starši, ter izbranih primerov njihovih utemeljitev

Opredeljeni izzivi (kategorije 2. reda)	Opredeljeni izzivi (kategorije 1. reda)	Primeri utemeljitev
Organizacija predšolske vzgoje	Neustrezni normativi, ki določajo število otrok v 1. in 2. starostnem obdobju	»Ni možna individualna obravnava otrok.« »Premalo se posvečajo posameznemu otroku. Bolj se posvečajo otrokom s težavami.« »Malčki bi morali imeti vsaj tri vzgojiteljice. Premalo sta tudi skupaj obe delavki v oddelku.«
	Prekratek poslovalni čas vrtca	»Poslovalni čas vrtca je prekratek.« »Starši imajo tempo vsakdana in težko vse uredijo do 17.00, ko se vrtec zapre.« »V varstvo otroka moramo vključevati še stare starše in druge.«
	Pogoste bolniške odsotnosti strokovnih delavcev in delavk	»Pogoste menjave kadra zaradi bolniške vidim predvsem kot organizacijsko težavo.« »Pomembna je stalnost strokovnih delavcev, takrat je večji napredek pri otrocih.« »Kadar so novi ljudje v skupini, se spremeni rutina skupine, sistem dela.«
	Velike razlike med enotami vrtca	»V manjših enotah so starši in strokovni delavci zelo povezani, v večjih manj.« »Zadovoljstvo z vrtcem je odvisno od tega, v kateri enoti je otrok.«
Spol zaposlenih v vrtcu	Poklic vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja je prevladujoče ženski	»V vrtcu so samo osebe ženskega spola.« »Otroci se v vrtcu nimajo priložnosti srečati z osebami moškega spola.«
Višina cene vrtca	Nepravičnosti v ceni vrtca	»Cena vrtca bi morala biti za vse starše v državi enaka, če se otrokom ponudi enak program.« »Nekateri starši izkoriščajo sistem z brezplačnim vrtcem.« »Zelo hitro sodiš v plačilni razred, v katerem je cena vrtca zelo visoka.«
Otroci, katerih prvi jezik ni slovenščina, v vrtcu	Težave v komunikaciji med starši in sprejemanju priseljencev	»Ker nekateri straši doma vzgajajo otroke v duhu nestrpnosti, imajo potem drugi otroci zaradi tega stisko.« »S starši tujcev se ne moremo sporazumevati, ker ne govorijo slovensko.«
Sodelovanje med vrtcem in starši	Slaba informiranost staršev o dogajanju v oddelku	»Pogrešamo več informacij tem, kaj počnejo v oddelku tekom dneva, ne zgolj o ciljih za celoten teden.« »Ko pridem po otroka, ne poznam osebe, ki mi ga preda. Nihče nam ne pove, da bomo srečali novo osebo. To informacijo bi morali dobiti.« »V zadnjem času smo slabše obveščeni. Informacije se stekajo iz več virov (objave na portalu, oglasni deski, spletni strani, pisna obvestila...).«